

Волинський національний університет імені Лесі Українки

Факультет іноземної філології

Кафедра романської філології

ОКСАНА ГАЛЯН

Теорія і практика перекладу

Навчально-методичне видання

Луцьк
Вежа-Друк
2024

*Рекомендовано до друку науково-методичною радою
Волинського національного університету імені Лесі Українки
(протокол № 6 від 21 лютого 2024 року)*

Рецензенти:

Мартинюк О.М. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри романської філології
Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Круглій О.Р. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов та перекладу
Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Галян О.В.

Г 17 Теорія і практика перекладу: навч.-метод. видання. Луцьк: Вежа-Друк, 2024. 52 с.

Навчально-методичне видання призначене для здобувачів факультету іноземної філології освітнього рівня «Бакалавр». Методична розробка має на меті ознайомити студентів із перекладацьким термінологічним апаратом, з основними принципами перекладацьких трансформацій; формувати базові навички для здійснення адекватного перекладу з урахуванням його лексичних і семантичних особливостей. Містить лекційний матеріал, перелік запитань для здійснення самоконтролю, список рекомендованої літератури. Навчальний матеріал може бути використаний здобувачами не лише під час лекційних та практичних занять, але й для самостійної роботи, підготовки до підсумкового контролю.

УДК 81'25 (072)

© Галян О. В., 2024

© Волинський національний університет
імені Лесі Українки, 2024

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА

Лекційне заняття №1	5
Лекційне заняття №2	13
Лекційне заняття №3	21
Лекційне заняття №4	24
Лекційне заняття №5	29
Лекційне заняття №6	36
Лекційне заняття №7	43
Перелік питань до підсумкового контролю	51
Рекомендована література	52

ПЕРЕДМОВА

Освітній компонент «Теорія і практика перекладу» належить до дисциплін циклу професійної підготовки. *Об'єктом* курсу є поняття комунікації з використанням двох мов, яке включає умови породження вихідного тексту, умови сприйняття тексту перекладу, соціальний статус комунікантів, мовленнєву ситуацію та різні супутні явища, *предметом* – процес перекладу як вид людської діяльності, типи та механізми перекладу, принципи забезпечення адекватності перекладу.

Дисципліна «Теорія і практика перекладу» знайомить здобувачів із перекладацьким термінологічним апаратом, з основними принципами перекладацьких трансформацій; формує базові навички для здійснення адекватного перекладу з урахуванням його лексичних і семантичних особливостей.

Знання, навички та вміння із освітнього компонента «Теорія і практика перекладу» можуть бути використані під час вивчення таких дисциплін: «Практичний курс письмового перекладу», «Практичний курс усного перекладу», курсова робота з перекладу, а також у підготовці до Атестаційного екзамену.

Тема: Поняття «теорія перекладу». Предмет та методи дослідження.

План

1. Визначення поняття «теорія перекладу».
2. Завдання теорії перекладу.
3. Методи дослідження.
4. Функції перекладу.
5. Переклад, як засіб міжмовної комунікації.
6. Переклад як вид мовного посередництва.
7. Адаптивне транскодування.

Література:

1. Кириленко К.І., Сухаревська В.І. Теорія і практика перекладу (французька мова мова). Вінниця: Нова книга, 2003. 148 с.
2. Коптілов В. В. Теорія і практика перекладу. Київ, 2003 р. 165 с.
3. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад). Вінниця, 2003 р. 448 с.
4. Максименко О.В. Усний переклад: теорія, вправи, тексти (французька мова): навчальний посібник для студентів старших курсів. Вінниця: нова книга, 2008. 168 с.
5. Мамрак А. В. Вступ до теорії перекладу: навч. посіб. для студ. Київ. : Центр учб. л-ри, 2019. 304 с.

I. Переклад – це складне багатогранне явище, окремі аспекти якого можуть бути предметом дослідження різних наук. *Переклад, або перекладацька діяльність, – це міжмовна діяльність, яка полягає в передачі змісту тексту однією мовою засобами іншої мови, а також результат такої діяльності.* Тобто, переклад, водночас, виступає і як процес, і як результат діяльності людини. Існує й інше визначення перекладу, в якому більша увага приділяється *особливостям тексту оригіналу: це відтворення тексту оригіналу іншою мовою, при якому зберігається більшість інформативних і стилістичних особливостей першотвору.* Наведені визначення є базовими і загальноприйнятими, але кожен провідний науковець намагається дати свій варіант визначення терміну, і на сьогоднішній день таких визначень існує кілька десятків.

У широкому значенні термін «теорія перекладу» протиставляється терміну «практика перекладу» і охоплює будь-які концепції, положення та спостереження, що стосуються перекладацької практики, способів і умов її здійснення. При такому розумінні «теорія перекладу» співпадає з поняттям «перекладознавство». У більш вузькому значенні «теорія перекладу» включає лише власне теоретичну частину «перекладознавства» і протиставляється його

прикладним аспектам. *Об'єктом курсу* є все, що входить в складне поняття комунікації з використанням двох мов, тобто: умови виникнення джерельного тексту, умови сприйняття цільового тексту, соціальний статус комунікантів, мовленнєва ситуація і різні супутні явища. *Предметом курсу* є порівняльне вивчення засобів різних мов і особливості їхнього використання в процесі перекладу.

У подальшому викладі термін «теорія перекладу» буде вживатись в значенні «лінгвістична теорія перекладу».

В рамках перекладознавства вивчаються психологічні, літературознавчі, етнографічні та інші сторони перекладацької діяльності, а також історія перекладацької діяльності в тій або іншій країні або країнах.

У залежності від предмету дослідження, можна виділити такі напрямки в теорії перекладу:

- *лінгвістичне перекладознавство* (мовні перетворення у процесі перекладу);
- *психологічне перекладознавство* (психологію перекладу);
- *літературне перекладознавство* (теорію художнього або літературного перекладу),
- *етнографічне перекладознавство*
- *історичне перекладознавство* і т.д.

Провідне місце в сучасному перекладознавстві належить *лінгвістичному перекладознавству* (*лінгвістиці перекладу*), яке вивчає переклад як лінгвістичне явище. Окремі види перекладознавства доповнюють один одного, прагнучи до всебічного опису перекладацької діяльності. В рамках перекладознавства вивчаються психологічні, літературознавчі, етнографічні та інші сторони перекладацької діяльності, а також історія перекладацької діяльності в тій або іншій країні або країнах.

У межах курсу можна виділити такі розділи:

- Загальна теорія перекладу
- Часткові теорії перекладу
- Спеціальні теорії перекладу

Загальна теорія перекладу – розділ лінгвістичної теорії перекладу, який вивчає найзагальніші лінгвістичні закономірності перекладу, незалежно від особливостей конкретної пари мов, що беруть участь в процесі перекладу, способу здійснення цього процесу та індивідуальних особливостей конкретного акту перекладу. Положення загальної теорії перекладу охоплюють різні види перекладу будь-яких оригіналів з будь-якої початкової мови на іншу мову. Загальна теорія перекладу складає частину лінгвістичної теорії перекладу, разом з приватними теоріями перекладу, які вивчають лінгвістичні аспекти перекладу з однієї мови на іншу мову, і спеціальними теоріями перекладу, що розкривають особливості процесу перекладу текстів різних типів і жанрів, а також вплив на характер цього процесу мовних форм і умов його здійснення. Загальна теорія перекладу дає теоретичне обґрунтування і визначає основні поняття двох приватних і спеціальних теорій перекладу. Приватні і спеціальні теорії перекладу

конкретизують положення загальної теорії перекладу стосовно окремих типів і видів перекладу.

Щодо **часткових теорій перекладу**, то вони вивчають різні аспекти перекладу з однієї конкретної мови іншою конкретною мовою, незалежно від жанру текстів, які досліджуються. Тут акцент робиться на збіги чи, навпаки, розбіжності у межах конкретної пари мов. Скажімо, проблеми перекладу з французької мови українською та/чи навпаки. Тут на перше місце виступають саме мовні проблеми перекладу: граматичні, стилістичні тощо, і ми маємо справу з лінгвістичним перекладознавством.

Спеціальна теорія перекладу – розділ лінгвістичної теорії перекладу, розкриває особливості процесу перекладу текстів різних типів і жанрів, а також вплив на характер цього процесу мовних форм та умов його здійснення. Спеціальні теорії перекладу розкривають особливості процесу перекладу текстів конкретних типів і жанрів, а також вплив на характер цього процесу мовних форм і умов його здійснення. Передача термінів, чи відтворення стилістичного забарвлення твору – ті питання, які розглядають науковці в межах цього напрямку теорії перекладу.

II. Теорія перекладу ставить перед собою наступні основні завдання:

- 1) розкрити і описати загальнолінгвістичні основи перекладу, тобто вказати, які особливості мовних систем і закономірності функціонування мов лежать в основі перекладацького процесу, роблять цей процес можливим і визначають його характер і межу;
- 2) визначити переклад як об'єкт лінгвістичного дослідження, вказати його відмінність від інших видів мовного посередництва;
- 3) розробити основи класифікації видів перекладацької діяльності;
- 4) розкрити суть перекладацької еквівалентності як основи комунікативної рівноцінності текстів оригінала і перекладу;
- 5) розробити загальні принципи і особливості побудови приватних і спеціальних теорій перекладу для різних комбінацій мов;
- 6) розробити загальні принципи наукового опису процесу перекладу як дій перекладача по перетворенню тексту оригіналу в текст перекладу;
- 7) розкрити дію на процес перекладу прагматичних і соціолінгвістичних чинників;
- 8) визначити поняття «норма перекладу» і розробити принципи оцінки якості перекладу.

Крім теоретичних розділів, лінгвістика перекладу включає розробку ряду прикладних аспектів, пов'язаних з методикою навчання перекладу, складанням і використанням всіляких довідників і словників, методикою оцінки і редагування перекладів, а також різними практичними питаннями, рішення яких сприяє успішному виконанню перекладачем своїх функцій. Особливе місце серед прикладних задач лінгвістичного перекладознавства займає розробка методів формалізації перекладацького процесу з метою передачі частини або всіх функцій перекладача автоматичному пристрою, тобто здійснення машинного (автоматичного) перекладу.

Лінгвістична теорія перекладу є, в першу чергу, дескриптивною теоретичною дисципліною, що займається виявленням і описом об'єктивних закономірностей перекладацького процесу, в основі яких лежать особливості структури і правил функціонування мов, що беруть участь в цьому процесі. Інакше кажучи, теорія перекладу описує не те, що повинне бути, а те, що є, що складає природу явища, що вивчається. Разом з тим на основі опису лінгвістичного механізму перекладу виявляється можливим сформулювати деякі нормативні (прескриптивні) рекомендації, принципи і правила, методи і прийоми перекладу, слідуючи яким перекладач може успішніше вирішувати задачі, що стоять перед ним. У всіх випадках науковий аналіз спостережуваних фактів передує нормативним розпорядженням. Нормативні рекомендації, що виробляються на основі лінгвоперекладацьких досліджень, можуть бути використані як в практиці перекладу, так і при підготовці майбутніх перекладачів. Уміння користуватися такими рекомендаціями, модифікуючи їх залежно від характеру тексту, що переводиться, і умов і задач конкретного акту перекладу, складає важливу частину перекладацької майстерності. Знання нормативних вимог не припускає бездумного, механічного виконання цих вимог перекладачем. Переклад у будь-якому випадку є творчою розумовою діяльністю, виконання якої вимагає від перекладача цілого комплексу знань, умінь і навиків, здатності робити правильний з вибір, враховуючи всю сукупність лінгвістичних і екстралінгвістичних чинників. Облік подібних чинників відбувається багато в чому інтуїтивно, в результаті творчого акту, і окремі перекладачі різною мірою володіють умінням успішно здійснювати процес перекладу. Високий ступінь такого уміння називається мистецтвом перекладу.

III. Будучи лінгвістичною дисципліною, лінгвістична теорія перекладу широко використовує дані і методи дослідження інших розділів мовознавства: граматики, лексикології, семасіології, стилістики, соціолінгвістики, психолінгвістики і ін. Для загальної теорії перекладу особливу важливість має розповсюдження на її об'єкт загальномовознавчих постулатів про мову як знаряддя спілкування, про мову як систему і як сукупності мовних реалізацій, про двоплановість одиниць мови, про відношення мови до логічних категорій і явищ реального світу.

Переклад – це засіб забезпечити можливість спілкування (комунікації) між людьми, що говорять на різних мовах. Тому для теорії перекладу особливе значення мають дані комунікативної лінгвістики про особливості процесу мовної комунікації, специфіку прямих і непрямих мовних актів, про співвідношення сенсу, який має вираз у вислові і тексті, впливі контексту та ситуації спілкування на розуміння тексту, інших чинниках, що визначають комунікативну поведінку людини.

Важливим методом дослідження в лінгвістиці перекладу служить *порівняльний аналіз перекладу*, тобто аналіз форми і зміст тексту перекладу в зіставленні з формою і змістом оригіналу. Ці тексти є об'єктивними фактами, доступними спостереженню і аналізу. В процесі перекладу встановлюються певні відносини між двома текстами на різних мовах (текстом оригінала і текстом перекладу). При зіставленні таких текстів, можна розкрити внутрішній

механізм перекладу, виявити еквівалентні одиниці, а також знайти зміни форми і змісту, що відбуваються при заміні одиниці оригіналу еквівалентною їй одиницею тексту перекладу. При цьому можливе і порівняння двох або декількох перекладів одного і того ж оригіналу. *Порівняльний аналіз перекладів* дає можливість з'ясувати, як долаються типові труднощі перекладу, пов'язані з специфікою кожної з мов, а також які елементи оригіналу залишаються непереданими в перекладі. В результаті виходить опис «перекладацьких фактів», що дає картину реального процесу.

Додатковим методом отримання інформації може служити *опитування інформантів*, у якості яких використовуються особи, що володіють необхідною двомовністю і досвідом перекладацької діяльності. В процесі опитування інформанту пропонуються для перекладу відрізки оригіналу, що містять лексичні одиниці або синтаксичні структури, що представляють певні перекладацькі труднощі.

IV. Функції перекладу.

1. Комунікативна функція.

Переклад виступає засобом спілкування між людьми, тобто це засіб взаємозв'язку, а також розповсюдження наукової, художньої, політичної, технічної та іншої інформації. Комунікативна функція перекладу – це яскравий приклад прояву його соціальної природи і соціального характеру його впливу. Переклад сприяє розповсюдженню результатів праці, здібностей тієї чи іншої людини, народу. Ця функція визначає переклад як суспільно необхідну діяльність протягом усієї історії людства.

2. Загальнокультурна функція перекладу.

Переклад є фактором підвищення культурного рівня, однією із форм творчих взаємозв'язків окремих національних культур. Значення загальнокультурної функції перекладу пов'язане із культурно-історичними процесами певного суспільства і визначається взаємовідношенням національного і інтернаціонального факторів літературного процесу.

3. Пізнавально-просвітницька функція.

З допомогою перекладу читач отримує різносторонні знання. Як засіб розповсюдження знань переклад грає важливу роль у духовному зростанні та збагаченні окремої особистості і усього суспільства. Немає жодної галузі суспільного життя, у якій би не виявилась ця функція перекладу. Особливо чітко ця функція перекладної літератури виступає у сфері науки і освіти.

4. Виховна функція перекладу.

Переклад здійснює формуючий вплив на особистість. Перекладна література не лише розповсюджує знання й досвід, але сприяє формуванню моралі, світогляду, смаку, ціннісної орієнтації особи.

V. Результат перекладу є тією спостережуваною реальністю, на підставі якої можна побічно судити і про те, як протікає процес перекладу, недоступний безпосередньому спостереженню. Крім того, в лінгвістичному плані під процесом звичайно розуміється перетворення одних мовних структур або одиниць в інші, звідки витікає, що при його описі повинні враховуватися як початкові структури або одиниці, так і кінцеві. В процесі перекладу початковими

є одиниці тексту оригіналу, а кінцевими - одиниці тексту перекладу. *Таким чином, лінгвістична теорія перекладу має справу як з текстами на початковій мові (ПМ) і на мові перекладу (мова перекладу – МП), так і з процесом перетворення тексту оригіналу в текст перекладу.* Але і такий підхід виявився недостатнім. Перекладацька діяльність по визначенню носить посередницький характер, оскільки її мета полягає в тому, щоб зробити доступним для читачів перекладу повідомлення, зроблене автором оригіналу на іншій мові. Іншими словами, завдяки перекладу забезпечується можливість спілкування між людьми, що говорять на різних мовах, можливість міжмовної комунікації. Для створення повноцінного перекладу перекладач повинен брати до уваги характерні особливості автора повідомлення (джерела інформації) і тих одержувачів (рецепторів) інформації, для яких призначалося це повідомлення, їх знання і досвід, відбивану в повідомленні реальність, характер і особливості сприйняття людей, яким адресується переклад, і всі інші аспекти міжмовної комунікації, що впливають на хід і результат перекладацького процесу. Тому лінгвістична теорія перекладу розглядає переклад в широких рамках міжмовної комунікації і вивчає всі її аспекти і визначальні чинники як власне мовні, так і зовнішні по відношенню до мови, але які прямо або побічно впливають на вибір мовних одиниць в процесі перекладу.

VI. Передача інформації, що міститься в тексті оригіналу, може здійснюватися мовним посередником в різній формі і з різним ступенем повноти, залежно від мети міжмовного спілкування. Ця мета може визначатися як учасниками комунікації, так і самим мовним посередником. Розрізняють два основні види мовного посередництва: **переклад і адаптивне транскодування.**

Переклад – це вид мовного посередництва, який цілком орієнтований на іншомовний оригінал. Переклад розглядається як іншомовна форма існування повідомлення, що міститься в оригіналі. Міжмовна комунікація, здійснювана через посередництво перекладу, найбільшою мірою відтворює процес безпосереднього мовного спілкування, при якому комуніканти користуються однією і тією ж мовою. Подібно тому як в процесі мовного спілкування на одній мові тексти для того, що говорить і для того, що слухає, признаються комунікативно рівноцінними і об'єднуються в єдине ціле, так і текст перекладу признається комунікативно рівноцінним тексту оригіналу. Задача перекладу – забезпечити такий тип міжмовної комунікації, при якому створюваний текст на мові Рецептора (на «мова перекладу» – МП) міг би виступати як повноцінна комунікативна заміна оригіналу і ототожнюватися Рецепторами перекладу з оригіналом у функціональному, структурному і змістовному відношенні.

- **Функціональне ототожнення оригіналу і перекладу** полягає у тому, що переклад як би приписується автору оригіналу, публікується під його ім'ям, обговорюється, цитуються і ін. так, як ніби він і є оригінал, тільки на іншій мові.

- **Змістовне ототожнення оригіналу і перекладу** полягає у тому, що Рецептори перекладу вважають, що переклад повністю відтворює зміст оригіналу, що в ньому передається той же зміст засобами іншої мови.

- **Структурне ототожнення перекладу з оригіналом** полягає у тому, що Рецептори перекладу вважають, що переклад відтворює оригінал не тільки в

цілому, але і частково (окремими частинами). Передбачається, що перекладач точно передає структуру і порядок викладу змісту в оригіналі, не дозволяє собі що-небудь змінити, виключити або додати від себе. Кількість і зміст розділів і інших підрозділів тексту в оригіналі і перекладі повинна співпадати. Якщо в оригіналі якась думка виказана на початку другого розділу, то і в перекладі вона повинна бути знайдена на тому ж місці і т.д. Якщо перекладач і дозволяє собі якісь відступи відносно приватних деталей структури тексту, то лише для того, щоб точніше передати зміст оригіналу.

Таким чином, **переклад** можна визначити як вид мовного посередництва, при якому на **ПМ** створюється текст, комунікативно рівноцінний оригіналу, причому його комунікативна рівноцінність виявляється в його ототожненні Рецепторами перекладу з оригіналом у функціональному, змістовному та структурному відношенні. Для тих, що користуються перекладом, він у всьому замінює оригінал, є його повноправним представником. **Комунікативний підхід до перекладу** – провідний принцип сучасної теорії перекладу. Повністю або частково еквівалентні одиниці і потенційно рівноцінні вислови об'єктивно існують в ПМ і МП, проте їх правильна оцінка, відбір і використання залежать від знань, умінь і творчих здібностей перекладача, від його умінь враховувати і зіставляти всю сукупність мовних і екстралінгвістичних чинників.

VII. При описі перекладацької діяльності теорія перекладу враховує, що перекладач може здійснювати не тільки переклад, але і різні види **адаптивного транскодування**. **Адаптивне транскодування** – це вид мовного посередництва, при якому відбувається не тільки транскодування (перенесення) інформації з однієї мови на іншу (що має місце і при перекладі), але і її перетворення (адаптація) з метою висловити її в іншій формі, визначеній не організацією цієї інформації в оригіналі, а особливою задачею міжмовної комунікації. Специфіка адаптивного транскодування визначається орієнтацією мовного посередництва на конкретну групу Рецепторів перекладу або на задану форму перетворення інформації, що міститься в оригіналі. Таким чином, адаптивне транскодування, подібно перекладу, є особливою репрезентацією змісту оригіналу на МП, але на відміну від перекладу створюваний текст не призначений для повноцінної заміни оригіналу.

Переклад є основним видом мовного посередництва. Комунікативна рівноцінність текстів оригінала і перекладу припускає високий ступінь подібності співвіднесених одиниць цих текстів. Можливість досягнення такої подібності залежить від співвідношення систем і правил функціонування ПМ і МП. Тому переклад в більшій мірі, ніж інші види мовного посередництва, детермінований лінгвістичними чинниками. Адаптивне транскодування іншомовного оригінала носить параперекладацький характер і може бути представлено як об'єднання двох послідовних перетворень: переклад і задана адаптація тексту перекладу. Різні види адаптивного транскодування в неоднаковому ступені знаходять окремі риси схожості з перекладом. Всіх їх об'єднує з перекладом їхня комунікативна вторинність: це завжди та або інша репрезентація оригіналу на іншій мові. Найбільшою мірою перекладацькі характеристики зберігаються в таких видах адаптивного транскодування як

скорочений переклад і адаптований переклад. У цих випадках зберігається часткове функціональне ототожнення початкового і кінцевого текстів з урахуванням того, що створюваний текст на МП містить навмисні відхилення від оригіналу в структурному і змістовному відношенні і не призначається для повноцінної комунікативної заміни оригіналу.

Скорочений переклад полягає в опущенні при перекладі окремих частин оригіналу за моральним, політичним або іншим міркуванням практичного характеру. При цьому передбачається, що частини оригіналу, що перекладаються, передаються комунікативно рівноцінними відрізками мови на мову перекладу (МП), хоча весь оригінал відтворюється лише частково.

Адаптований переклад полягає в частковій експлікації (спрощенні і поясненні) структури і змісту оригіналу в процесі перекладу з метою зробити текст перекладу доступним для сприйняття окремим групам Рецепторів, які не володіють достатніми знаннями і професійним або життєвим досвідом, які потрібні для повноцінного розуміння оригіналу. Найчастіше подібна адаптація пов'язана з тим, що переклад «дорослого» тексту здійснюється для юних читачів або переклад складного наукового тексту призначається для широкого кола читачів-неспеціалістів. Скорочення і адаптація перекладу можуть бути взаємозв'язані і здійснюються одночасно при перекладі одного і того ж оригіналу. У будь-якому випадку створюваний текст іменується «перекладом», хоча факт скорочення або адаптації звичайно особливо обмовляється. Більшість видів адаптивного транскодування не пов'язана навіть з частковим функціональним або структурним ототожненням початкового і кінцевого текстів. Вони призначені для більш менш повної передачі змісту іншомовного оригіналу в такій формі, яка необхідна для досягнення мети міжмовної комунікації. Ця мета може полягати або в наданні бажаної дії на певну групу Рецепторів, або у витяганні з оригіналу певної частини інформації. Відповідно до цього конкретний вид адаптивного транскодування визначається або вказівкою на характер дії, яку повинен забезпечити створюваний текст, або на характер і об'єм інформації, яка повинна міститися в цьому тексті. У будь-якому випадку для адаптивного транскодування характерне перетворення змісту оригіналу, обумовлене певним соціальним замовленням. Прикладом адаптивного транскодування, орієнтованого на досягнення бажаного ефекту, може служити прагматична адаптація, здійснювана при передачі на іншій мові всіляких рекламних оголошень, які повинні забезпечити збут рекламованого товару. Зміна адресата вимагає деколи використання абсолютно інших способів переконання, що пов'язано з істотними змінами при передачі структури і змісту реклами. Крайнім випадком подібної адаптації є створення на МП паралельного тексту реклами (co-writing), пов'язаного з оригіналом лише єдністю рекламованого товару і загальною прагматичною задачею - спонукати покупців придбати цей товар. Адаптивне транскодування, орієнтоване на заданий об'єм і характер інформації, здійснюється шляхом складання анотацій, рефератів (abstracts), резюме (precis) і інших форм передачі інформації, пов'язаних з відбором і перегруповуванням відомостей, що містяться в іншомовному тексті.

Для кожної з цих форм задаються зразковий об'єм і правила викладу матеріалу, полегшуючі сприйняття переданої інформації

Лекційне заняття № 2

Тема: Основні класифікації перекладів. Особливості перекладів.

План

1. Основні класифікації перекладів.
2. Жанрово-стилістична класифікація перекладів.
3. Психолінгвістична класифікація перекладів.
4. Відмінності письмового та усного перекладів.
5. Переклад на рівні слова.

Література:

1. Кириленко К.І., Сухаревська В.І. Теорія і практика перекладу (французька мова мова). Вінниця: Нова книга, 2003. 148 с.
2. Коптілов В. В. Теорія і практика перекладу. Київ, 2003 р. 165 с.
3. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад). Вінниця, 2003 р. 448 с.
4. Максименко О.В. Усний переклад: теорія, вправи, тексти (французька мова): навчальний посібник для студентів старших курсів. Вінниця: нова книга, 2008. 168 с.
5. Мамрак А. В. Вступ до теорії перекладу: навч. посіб. для студ. Київ. : Центр учб. л-ри, 2019. 304 с.

I. Реальна перекладацька діяльність здійснюється перекладачами в різних умовах; тексти, що перекладаються, дуже різноманітні з тематики, мови, жанрової приналежності; переклади виконуються в письмовій або усній формі, до перекладачів пред'являються неоднакові вимоги відносно точності і повноти перекладу і т.д. Окремі види перекладу вимагають від перекладача особливих знань і умінь. Всі ці відмінності, якими б значними вони не здавалися, не міняють суті перекладацького процесу, його загальнолінгвістичної основи. Будь-який вид перекладу залишається перш за все перекладом зі всіма його особливостями, визначуваними співвідношенням мов. Разом із загальними рисами, обумовленими єдиним лінгвістичним механізмом перекладацької діяльності, окремі види перекладу можуть мати і важливі специфічні особливості: модифікувати процес перекладу, надавати особливе значення досягненню еквівалентності на вищому рівні або, навпаки, допускати відхилення від максимально можливого ступеня смислової спільності, включати деякі елементи адаптивного транскодування і т.п. Ці особливості викликають необхідність наукової класифікації видів перекладацької діяльності (видів перекладу) і детального вивчення специфіки кожного виду.

Існують дві основних класифікації видів перекладу:

- за характером текстів, що перекладаються;
- за характером мовних дій перекладача в процесі перекладу.

Перша класифікація пов'язана з жанрово-стилістичними особливостями оригіналу, друга – з психолінгвістичними особливостями мовних дій в письмовій і усній формах.

II. Жанрово-стилістична класифікація перекладів залежно від жанрово-стилістичних особливостей оригіналу обумовлює виділення двох функціональних видів перекладу: художній (літературний) переклад і інформативний (спеціальний) переклад.

Художній переклад – це переклад творів художньої літератури і художніх текстів. Твори художньої літератури протиставляються всім іншим мовним творам завдяки тому, що для всіх них домінантною є одна з комунікативних функцій, а саме художньо-естетична або поетична. Основна мета будь-якого твору цього типу полягає в досягненні певної естетичної дії, створенні художнього образу. Така естетична спрямованість відрізняє художню мову від решти актів мовної комунікації, інформативний зміст яких є первинним, самотійним. Цей переклад є інструментом культурного освоєння світу, розширення колективної пам'яті людства, чинником самої культури. Теоретичною базою такого перекладу є літературознавча теорія перекладу, спрямована на вирішення історико-літературних завдань. Художній переклад має двосторонній характер: з одного боку він є продуктом міжлітературної комунікації, в той же час він багато в чому обумовлює і визначає її. ***Переклад художніх творів є найбільш складним. Жанрові особливості оригіналів у перекладі відіграють надзвичайно важливу роль.*** Переклад афоризмів чи прислів'їв, у яких кожне слово – на вагу золота, безперечно, відрізняється від перекладу народного епосу з типовими для цього жанру багатократними повторами так званих фольклорних формул.

У художньому перекладі розрізняються *окремі підвиди перекладу* залежно від приналежності оригіналу до певного жанру художньої літератури. Як такі підвиди виділяються ***переклад поезії, переклад п'єс, переклад сатиричних творів, переклад художньої прози, переклад текстів пісень*** і т.д.

Виділення перекладу творів того або іншого жанру в особливий підвид перекладу носить умовний характер і залежить від того, наскільки істотний вплив робить специфіка даного жанру на хід і результат перекладацького процесу.

Взагалі, переклад ***поезії*** істотно відрізняється від перекладу прози, оскільки сама природа поетичного твору має чимало відмінностей від природи твору прозового (значно більша вага окремого слова, широке використання фонетичних засобів організації тексту (рима, благозвучність близько розташованих звукових комбінацій...), ритміко-інтонаційна своєрідність, незначний обсяг і т. ін.). Певні особливості має й переклад ***драматургії***, в якій надзвичайно важливу роль відіграє індивідуалізація мови персонажів з елементами просторіччя та народної фразеології як основний засіб розкриття їх внутрішнього світу.

Існує також специфіка перекладу **дитячої літератури**, оскільки перекладач має враховувати особливості сприймання художнього твору неповнолітнім читачем, вихованим у іншому культурно-лінгвальному середовищі. В оповіданнях для молоді складність при перекладі становить молодіжний сленг носіїв даної мови, який є дуже рухливим мовним прошарком і тому часто не має фіксації у словниках. У казках закріплено моральні норми даного суспільства, вжито назви національних казкових героїв та специфічні фольклорні формули, що можуть бути відсутні у приймаючій культурі.

У зв'язку з тим, що форма і зміст художнього твору перебувають у нерозривній діалектичній єдності, найважливішим завданням художнього перекладу є збереження цієї єдності. Перекладач повинен не тільки правильно відтворити ідеї автора оригіналу, а й відобразити спосіб художнього втілення цих ідей, передати образність оригіналу з не меншою силою, ніж це зробив його автор. Звідси пильна увага перекладача художнього твору до його семантики і стилістики. Всі важливі складники оригіналу в їх взаємозв'язках між собою і художньою цілістю твору мають бути відтворені в перекладі.

Таким чином, у *художньому перекладі* важливе збереження форми, змісту, структури і естетичного впливу оригіналу тексту. Переклад художніх текстів здійснюється фахівцями-філологами з урахуванням усіх мовних особливостей.

Особливості перекладу поезії

- Необхідність збереження форми (жанр, рима, віршовий розмір)
- Стилістичні прийоми (метафора, метонімія, алітерація, ін.)
- Адаптація до цільової культури

Особливості перекладу прози

- Стилістичні характеристики тексту
- Наявність алюзій і прихованих / явних цитат
- Загально-гуманітарний рівень знань перекладача

Особливості перекладу драми

- Різниця у передачі слів автора та реплік персонажів
- Неможливість використання посторінкових виносок, приміток
- Необхідність урахування правил / традицій театральних постановок у цільовій культурі, адаптація до них цільового тексту

Інформативним перекладом називається переклад текстів, основна функція яких полягає в повідомленні якихось відомостей, а не в художньо-естетичній дії на читача. *До таких текстів відносяться всі матеріали наукового, ділового, суспільно-політичного, побутового і ін. характеру. Сюди ж слід віднести і переклад багатьох детективних (поліцейських) розповідей, описів подорожей, нарисів і тому подібних творів, де переважає чисто інформаційне оповідання.* Розподіл на художній і інформативний переклад указує лише на основну функцію оригіналу, яка повинна бути відтворена в перекладі. Фактично, в оригіналі, що вимагає, в цілому, художнього перекладу, можуть бути окремі частини, що виконують виключно інформаційні функції, і, навпаки, в перекладі інформативного тексту можуть бути елементи художнього перекладу. У інформативному перекладі підвиди перекладу виділяються на основі приналежності текстів, що перекладаються, до різних функціональних

стилів. При цьому необхідно, щоб функціонально-стилістичні особливості оригіналів визначали і специфічні риси перекладу таких текстів. По цій ознаці виділяються в особливі підвиди *переклад науково-технічних матеріалів, переклад офіційно-ділових матеріалів, переклад політико-публіцистичних матеріалів, переклад газетно-інформаційних матеріалів, переклад патентних матеріалів* і ін.

Серед жанрів інформативного перекладу виділяють такі:

- науково-технічний переклад,
- переклад газетних матеріалів,
- переклад офіційних паперів.

Науково-технічний переклад також ділиться на більш дрібні жанри, а саме:

- патентна література,
- науково-технічна періодика,
- неперіодичні видання.

З іншого боку, науково-технічний переклад можна розділити на піджанри в залежності від наукового напрямку тексту, а саме: *юридичний, медичний, технічний переклад* тощо.

В залежності від повноти передачі інформації виділяють ***повний, реферативний, анотативний переклад.***

Реферативний і анотативний переклад являють собою скорочений переклад. У першому відтворюється зазвичай 20% інформації оригіналу, у той час як анотація може складатися з 10 рядків або 2000 символів, в залежності від вимог замовника. *Анотативний переклад* відрізняється від перекладу анотації тим, що у першому випадку анотацію складає сам перекладач, а у другому перекладач отримує вже готову анотацію, яку він/вона має відтворити іншою мовою.

III. Психолінгвістична класифікація перекладів, що враховує спосіб сприйняття оригіналу і створення тексту перекладу, підрозділяє перекладацьку діяльність *на письмовий переклад і усний переклад.*

Письмовим перекладом називається такий вид перекладу, при якому мовні твори, що об'єднуються в акті міжмовного спілкування (оригінал і текст перекладу), виступають в процесі перекладу у вигляді фіксованих текстів, до яких перекладач може неодноразово звертатися. Це дає можливість перекладачу повторно сприймати відрізки тексту, що переводиться, зіставляти їх з відповідними відрізками перекладу, вносити в текст перекладу будь-які необхідні зміни до пред'явлення перекладу Рецептору, тобто до завершення процесу перекладу. Класичним прикладом письмового перекладу є такий переклад, коли перекладач сприймає оригінал зорово у вигляді письмового тексту і створює текст перекладу також у вигляді письмового тексту. (Звідси і сама назва - письмовий переклад.)

Усний переклад – це вид перекладу, при якому оригінал і його переклад виступають в процесі перекладу в нефіксованій формі, що зумовлює одноразовість сприйняття перекладачем відрізків оригіналу і неможливість подальшого зіставлення або виправлення перекладу після його виконання. Класичним прикладом усного перекладу є такий переклад, коли перекладач

сприймає оригінал в акустичній формі («на слух») і в усній формі вимовляє свій переклад. При усному перекладі створення тексту перекладу може відбуватися або паралельно сприйняттю оригіналу, або після того, як завершиться сприйняття оригіналу. Відповідно розрізняються *два підвиди усного перекладу: синхронний переклад і послідовний переклад.*

Синхронний переклад – це спосіб усного перекладу, при якому перекладач, слухаючи мову оратора, практично одночасно (з невеликим відставанням -2-3 сек.) промовляє переклад. Як правило, синхронний переклад здійснюється із застосуванням технічних засобів, в спеціальній кабіні, де мова оратора подається перекладачу через навушники, а сам перекладач говорить в мікрофон, звідки переклад транслюється для Рецепторів. Завдяки такому пристрою голос перекладача не заважає йому слухати оригінал. Різновидом синхронного перекладу є так зване «нашіптування», коли перекладач поміщається не в кабіні, а поряд з Рецептором і повідомляє йому переклад впівголоса за допомогою навушників і мікрофону або без них. *Синхронний переклад* – складний підвид усного перекладу, оскільки він вимагає від перекладача уміння одночасно виконувати різні мовні дії: слухати на одній мові, перекладати іншою мовою і говорити на цій мові, не відстаючи при цьому від темпу мови оратора. Синхронізація всіх трьох дій пов'язана з великою роботою пам'яті, напруженою увагою, необхідністю здійснювати мовну компресію, прогнозувати наступні відрізки оригіналу, коректувати прогнози, що не виправдалися, ухвалювати миттєві рішення і т.д.

Послідовний переклад – це спосіб усного перекладу, при якому перекладач починає перекладати після того, як оратор перестав говорити, закінчивши всю промову або якусь її частину. Розмір відрізка промови, що перекладається, може бути різним: від окремого вислову до тексту значного об'єму, який оратор вимовляв 20-30 і більше хвилин. Цей вид перекладу вимагає утримання в пам'яті перекладача змісту значних сегментів оригіналу протягом довгого часу до моменту початку перекладу. Якщо об'єм оригіналу перевищує декілька висловів, то перекладач в процесі сприйняття оригіналу веде запис вузлових моментів змісту, який допомагає йому відновити в пам'яті повідомлення, яке прослуховується.

IV. Відмінності письмового та усного перекладів.

Письмова або усна форма сприйняття оригіналу і створення тексту перекладу типові відповідно для письмового і усного перекладу, але в кожному з них можуть іноді використовуватися деякі елементи іншого виду перекладу. У будь-якому випадку переклад залишається письмовим, оскільки тексти оригіналу і перекладу зберігаються у фіксованій формі і їх можна багато разів проглядати, зіставляти і вносити в переклад необхідні виправлення до пред'явлення перекладу Рецепторам. Усний перекладач може одержувати перед початком перекладу текст усного виступу і використовувати його як допоміжну опору в процесі синхронного або послідовного перекладу. Особливим видом використання письмового тексту в усному перекладі є т.зв. «переклад з аркуша», коли перекладач усно перекладає для Рецепторів письмовий оригінал безвідносно до яких-небудь усних виступів, тобто не в процесі перекладу

промови оратора. І тут зберігається основна ознака усного перекладу: неможливість зіставлення і виправлення тексту перекладу до пред'явлення його Рецепторам.

Важливу роль у відмінності письмового і усного перекладу виконує чинник часу. При письмовому перекладі процес перекладу не обмежений жорсткими темпоральними рамками. Перекладач може у будь-який момент перервати переклад, повернутися до вже перекладеного відрізка, витратити додатковий час на обдумування будь-якої частини оригіналу або перекладу, звернутися до словників і довідників, одержати раду або консультацію у фахівців і т.д. Це створює умови для успішного вирішення складних перекладацьких проблем, дозволяє успішно здійснювати переклад будь-яких текстів як художніх, так і інформативних. У письмовому перекладі потрібен і досягається щонайвищий рівень еквівалентності. **При усному перекладі дії перекладача строго обмежені в часі темпом мови оратора і необхідністю «видавати» переклад одночасно з оратором або зразу ж після того, як він зупинився.** У зв'язку з цим у перекладача не залишається часу на роздум, перебір варіантів або звернення до довідкової літератури. Зростає роль напівавтоматичних навиків, знання стійких відповідностей і штампів, уміння швидко і чітко артикулювати вислови на МП. Разом з тим іноді перекладачу доводиться вводити елементи адаптивного транскодування, опускати деякі деталі повідомлення, що переводиться, компресувати (стискати і скорочувати) текст перекладу, задовольнятися перекладом на нижчому рівні еквівалентності. Необхідність особливо швидких мовних дій в короткі проміжки часу в процесі синхронного перекладу створює великі фізичні і психологічні навантаження, у зв'язку з чим перекладач-синхроніст може повноцінно виконувати свої обов'язки лише протягом 20-30 хв. Тому при синхронному перекладі кожну кабінку обслуговують декілька перекладачів, що працюють по черзі.

Важлива відмінність між письмовим і усним перекладом полягає у тому, що, здійснюючи кожний з цих видів перекладу, перекладач має справу з неоднаковими відрізками оригіналу. У письмовому перекладі перекладач переводить один вислів в оригіналі за іншим, але в його розпорядженні знаходиться весь текст оригіналу в цілому, і кожен вислів виступає як одиниця даного тексту. Перекладач переводить окремий вислів, співвідносивши його із змістом всього тексту, він може шукати в попередніх або подальших частинах тексту додаткову інформацію, необхідну йому для вибору варіанту перекладу, стежити за логікою розвитку думки, правильним зв'язком між окремими висловами і т.д. **В усному перекладі перекладач** вимушений сприймати і перекладати текст оригіналу невеликими сегментами у міру їх вимовлення оратором і не має нагоди (за винятком «перекладу з аркуша», де ця можливість теж обмежена) звертатися в процесі перекладу до інших частин оригіналу. При послідовному перекладі перекладач оперує одним або декількома висловами. При синхронному перекладі зважаючи на паралельне здійснення сприйняття і перекладу і гострого дефіциту часу перекладач перекладає окремі сегменти висловів в оригіналі, будуючи з перекладених сегментів закінчені вислови в перекладі.

Письмовий і усний переклад розрізняються також по характеру зв'язків з учасниками міжмовного спілкування. При письмовому перекладі, як правило, процес перекладу протікає «в кабінетних умовах», і у перекладача немає прямого або зворотного зв'язку з комунікантами. Можливе знайомство перекладача з автором оригіналу і потенційними Рецепторами перекладу здійснюється поза рамками перекладацького процесу. Міжособові відносини не виконують тут ролі, єдиним об'єктом уваги перекладача є текст, що перекладається, будь-яка оцінка дій перекладача (якості перекладу) комунікантами може бути дана лише після завершення всього процесу міжмовного спілкування.

При усному перекладі перекладач працює в безпосередньому мовному (а іноді і особовому) контакті з комунікантами, часто в умовах, коли можливий зворотний зв'язок з одним або обома учасниками міжмовного спілкування. Він вимушений сприймати усну мову, незалежно від її правильності, темпу, особливостей вимови або манери мови оратора, і забезпечувати взаєморозуміння між тим, що говорить і слухаючими. Подоланню пов'язаних з цим труднощів сприяє присутність перекладача при створенні тексту оригіналу, можливість врахувати обстановку спілкування, заповнити упущену інформацію на основі знання предмету і мети розмови і попередніх етапів обговорення, особистого знайомства з присутніми Рецепторами, розумінням ними обговорюваного питання, звичними для них доводами і формулюваннями. За наявності зворотного зв'язку з оратором з'являється іноді можливість перепитати, уточнити вказану думку, з'ясувати значення незнайомого терміну. За наявності зворотного зв'язку із слухаючими виникає можливість стежити за їх реакцією, дохідливістю перекладу, регулювати темп мови перекладача, а іноді і оратора і т.п. При особистому контакті перекладача з комунікантами він може вдаватися до допомоги жестів, наочної демонстрації, додаткових пояснень. У подібних випадках переклад нерідко доповнюється елементами адаптивного транскодування, а деколи перекладач виступає в ролі додаткового учасника комунікації, відповідаючи на питання і виконуючи прохання одного або обох комунікантів.

V. Переклад на рівні слова / лексеми.

Слово як лексична одиниця мови виконує роль позначувача предметів/ понять, явищ, дій, живих і неживих істот, абстрактних понять. Воно має не тільки свою фонетичну, але й морфологічну структуру, яка виражає його категоріальні (морфологічні) значення. Залежно від частини мови, до якої це слово/ словоформа належить, воно може мати рід, число, відмінок (іменні частини мови) чи особу, число, час, вид і т. д., якщо це дієслово. Всі ці категоріальні морфологічні форми слова належить обов'язково і відповідно відтворювати (залежно від можливостей мови) при перекладі. Тому треба розрізнити слово як одиницю мови, тобто власне словникове/ номінальне значення слова та контекстуальне його значення (у різних морфологічних формах) у текстовому оточенні. На рівні мовної стратифікації слово береться поза контекстом, у його лексичних значеннях. Слово ж у своєму синтаксичному / функціональному значенні виступає тільки в конкретному контекстуальному оточенні. Саме з таким значенням слова найчастіше стикається кожен, хто вивчає іноземну мову

чи сприймає її на слух у середній школі, у вищому навчальному закладі чи в процесі фахового перекладу/ тлумачення. Щоправда, переклад слова для учня зводиться, як правило, до встановлення його прямого лексичного значення. Студента можуть цікавити не тільки прямі, але й переносні значення слів, синоніми чи антоніми того чи іншого слова, його значення в ідіоматичному виразі тощо. Тим часом фахового перекладача/ тлумача слово може цікавити у зв'язку з його етимологією, сферою стилістичного вживання, образністю, наявністю синонімів чи антонімів тощо. Внаслідок цього і встановлення лексичного, стилістичного чи етимологічного значення слова може щоразу формулюватися дещо по-іншому.

Послівний переклад. Як засвідчує вже сам термін послівний (чи дослівний), у самому прямому понятті назви цього типу перекладу ховається його справжня суть. А саме: переклад цей здійснюється над мовними одиницями, що є більшими/ ширшими за окреме слово. Отже, мовні одиниці, що так перекладаються (word-for-word), є завжди ширші структурно, ніж ізольовано взяті слова. Іншими словами, це синтаксичні словосполучення та речення (ідіоми). При перекладі "слово за словом" чи "слово в слово" передбачається, що кожне слово у мовній одиниці перекладу має зберігати те саме місце, що й в оригіналі, оскільки "слово перекладається за словом" word-by-word. Внаслідок такого перекладу часом може постати мовна одиниця – словосполучення або речення, в якому порядок слів не відповідає звичному порядку слів, що властивий мові перекладу. У таких випадках виникає переклад, який називають буквалістичним перекладом.

Достовірний / дослівний переклад мовних одиниць. Досить значна кількість синтаксичних одиниць, зокрема словосполучень і речень, перекладаються слово в слово, просто трансплантуються (переносяться у своїй структурній цілісності з французької мови в українську як, власне, і з української). Компоненти всіх сурядних словосполучень поєднуються синдетично (за допомогою сполучників) чи асиндетично (без допомоги сполучників). Причому, це можуть бути як вільні, так і усталені/ідіоматичні словосполучення.

При **вільному перекладі** перекладач вільно чи довільно (часто навіть тільки наближено) переказує значення національної реалії, ідіоми. Вільно передаються часто і значення деяких інших наших реалій суспільно-політичного життя. Вільний описовий переклад застосовують і тоді, коли постає потреба передати значення певної мовної одиниці дохідливіше, зрозуміліше або повніше. Вільний переклад часто застосовується при відтворенні значення французьких виразів: «C'est la vie» – «таке життя». «A la guerre comme à la guerre» – «на війні як на війні», «Carte blanche» – «карт бланш», що означає «необмежені повноваження». Вільним перекладом на рівні тексту завжди користуються для передачі загального (в більшості випадків скороченого) змісту оповіді, події чи навіть будь-якого законодавчого акту, постанови тощо. Такий вільний переклад, як і усний його переказ, зазвичай коротший (хоча може бути і довшим) за оригінал. У вільному перекладі, зрозуміло, змінюється стиль викладу, оскільки текст оригіналу переказується без дотримання багатьох його синтаксичних і

стилістичних особливостей, зокрема й індивідуального авторського стилю, модальності.

Лекційне заняття № 3

Тема: Способи опису процесу перекладу.

План

1. Визначення процесу перекладу.
2. Поняття моделі перекладу.
3. Ситуативна модель перекладу.
4. Трансформаційно-семантична модель перекладу.
5. Психолінгвістична модель перекладу.

Література:

1. Кириленко К.І., Сухаревська В.І. Теорія і практика перекладу (французька мова мова). Вінниця: Нова книга, 2003. 148 с.
2. Коптілов В. В. Теорія і практика перекладу. Київ, 2003 р. 165 с.
3. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад). Вінниця, 2003 р. 448 с.
4. Максименко О.В. Усний переклад: теорія, вправи, тексти (французька мова): навчальний посібник для студентів старших курсів. Вінниця: нова книга, 2008. 168 с.
5. Мамрак А. В. Вступ до теорії перекладу: навч. посіб. для студ. Київ. : Центр учб. л-ри, 2019. 304 с.

I. Процесом перекладу або перекладом у вузькому значенні цього терміну називаються дії перекладача по створенню тексту перекладу (власне переклад). *Процес перекладу включає, щонайменше, два етапи: з'ясування перекладачем змісту оригіналу і вибір варіанту перекладу.* В результаті цих етапів здійснюється перехід від тексту оригіналу до тексту перекладу. При цьому дії перекладача часто інтуїтивні і перекладач часом не усвідомлює, чим він керувався при виборі того або іншого варіанту. Це, проте, не означає, що такий вибір повністю випадковий або довільний. Він багато в чому визначається співвідношенням способів побудови повідомлень в ПМ і МП. Теорія перекладу прагне з'ясувати, як відбувається перехід від оригіналу до тексту перекладу, які закономірності лежать в основі дій перекладача

II. Вивчення процесу перекладу виробляється непрямым шляхом за допомогою розробки різних теоретичних моделей, які з більшою або меншою наближеністю описують процес перекладу в цілому або яку-небудь його сторону. *Моделлю перекладу називається умовний опис ряду розумових операцій, виконуючи які перекладач може здійснити переклад всього оригіналу або деякої його частини.* Іншими словами, моделі перекладу – це

загалом умовний опис низки послідовних ментальних операцій над мовними одиницями, виконуючи які перекладач мав би здійснити переклад оригіналу. Завдання моделей полягають у тому, щоб уявити процес перекладу в цілому, встановити його алгоритм, указати загальний напрямок думки перекладача і послідовні етапи переходу оригіналу від тексту оригіналу до перекладу.

У лінгвістичній теорії перекладу моделі перекладу представляють процес перекладу у вигляді ряду розумових операцій над мовними одиницями, тобто у вигляді лінгвістичних операцій, вибір яких обумовлюється мовними особливостями оригінала і відповідними явищами в мові перекладу. Модель перекладу носить умовний характер, оскільки вона необов'язково відображає реальні дії перекладача в процесі створення тексту перекладу. Більшість таких моделей має обмежену пояснювальну силу і не претендує на те, що на їх основі може бути реально здійснений переклад будь-якого тексту з необхідним ступенем еквівалентності. Задачі моделі полягають лише в тому, щоб описати послідовність дій, за допомогою яких можна вирішити дану перекладацьку задачу за заданих умов процесу перекладу. Моделі перекладу розкривають окремі сторони функціонування лінгвістичного механізму перекладу. Хоча в своїй практичній роботі перекладач може добиватися необхідного результату і яким-небудь шляхом, не співпадаючим ні з однією з відомих нам моделей перекладу, знання таких моделей може допомогти йому в рішенні важких перекладацьких задач.

Опис перекладацького процесу за допомогою моделей перекладу включає два взаємозв'язані аспекти: 1) загальну характеристику моделі з вказівкою можливої сфери її застосування (пояснювальної сили моделі); 2) типи перекладацьких операцій (трансформацій), які здійснюються в рамках моделі. Модель перекладу може бути переважно орієнтована на позамовну реальність або на деякі структурно-семантичні особливості мовних одиниць.

У перекладознавстві склалися такі моделі перекладу як: ситуативна, семантична, психолінгвістична, трансформаційна, комунікативна, інформативна, мовних відповідників тощо. Зупинимося коротко на найрозповсюдженіших з них.

III. Ситуативна (інакше: денотативна) модель перекладу (Дж. Кетфорд; М. Веннер; В. Г. Гак та ін) виходить з того безперечного факту, що зміст всіх одиниць мови відображають якісь предмети, явища, відносини реальної дійсності, які звичайно називаються денотатами. Створювані за допомогою мови повідомлення (відрізки мови) містять інформацію про якусь ситуацію, тобто про деяку сукупність денотатів, поставлених і певні відносини один до одного. В основі моделі лежить визнання співвіднесеності мовних одиниць оригіналу та перекладу з фактами оточуючої дійсності (референтами та денотатами), єдиними для всього людства. На цій основі переклад виступає процесом заміни (субституції) матеріальних знаків денотатів (= слів) в одній мові на знаки іншої мови, які відповідають тим же денотатам. При відсутності денотата у мові перекладу (наприклад, *ніску* для ескімосів чи *снігу* для бедуїнів) перекладач має застосувати компенсаційні перекладознавчі прийоми й засоби. Саме вона оптимально пояснює переклад як відтворення денотатів за допомогою зміни мовних форм.

Враховуючи, що основний зміст будь-якого повідомлення полягає у віддзеркаленні якоїсь позамовної ситуації, ситуативна модель перекладу розглядає процес перекладу як процес опису за допомогою мови перекладу тієї ж ситуації, яка описана на мові оригіналу. Сприймаючи текст оригіналу, перекладач ототожнює одиниці, що складають цей текст, з відомими йому мовними одиницями ПМ і, інтерпретуючи їх значення в контексті, з'ясовує, яку ситуацію реальної дійсності описує оригінал. Після цього перекладач описує цю ситуацію на мові перекладу. Таким чином, процес перекладу здійснюється від тексту оригіналу до реальної дійсності і від неї до тексту перекладу. У ряді випадків цей же процес йде коротшим шляхом, коли інтерпретація тексту або якої-небудь його частини була проведена наперед, і перекладачу відомо, що певні одиниці ПМ і МП вказують на однакові предмети, явища або відносини реальної дійсності. На цій підставі він може безпосередньо замінювати одиниці оригіналу відповідними одиницями перекладу, і звернення до реальної дійсності здійснюється поза даним актом перекладу. Модель перекладу при цьому зберігає свою основну орієнтацію: пояснення процесу перекладу як звернення до ситуації, що описується. При цьому йдеться не просто про необхідність інтерпретувати значення мовних одиниць в оригіналі по відношенню до реальної дійсності, враховувати, разом з лінгвістичним, і ситуативний контекст. Як вже наголошувалося, без співвідношення з реальною дійсністю неможливо зрозуміти навіть найпростіший мовний вислів.

Ситуативна модель перекладу володіє значною пояснювальною силою. Вона адекватно описує процес перекладу, коли для створення комунікативно рівноцінного тексту на МП необхідно і достатньо вказати в перекладі на ту ж саму ситуацію, яка описана в перекладі. Інакше кажучи, за допомогою цієї моделі може досягатися еквівалентність на рівні ідентифікації ситуації. Найчіткіше ситуативна модель «працює» в наступних трьох випадках: 1) при перекладі безеквівалентної лексики; 2) коли ситуація, що описується в оригіналі, однозначно визначає вибір варіанту перекладу; 3) коли розуміння і переклад оригіналу або якої-небудь його частини неможливе без з'ясування тих сторін ситуації, які не входять в значення мовних одиниць, використаних в повідомленні. Таким чином, ситуативна модель перекладу правильно відображає ряд важливих сторін перекладацького процесу і дає можливість пояснити ті особливості вибору варіанту перекладу, які пов'язані із зверненням перекладача до реальної дійсності і подальшим її описом засобами МП.

В той же час ця модель володіє обмеженою силою, оскільки вона охоплює лише деякі способи реалізації процесу перекладу. Як відомо, описувана ситуація далеко не завжди однозначно визначає вибір варіанту перекладу, оскільки в більшості випадків вона може бути описана різними способами. І тоді найдокладніше з'ясування реальної ситуації, яку описує оригінал, не дає ще перекладачу вказівок, які ознаки цієї ситуації треба відобразити при створенні повідомлення на МП. Ситуативна модель наближається до дійсності, певною мірою спрощуючи її. Вона, однак, не розкриває основного механізму переходу від тексту оригіналу до тексту перекладу і не може пояснити багатоваріантність перекладу одного і того ж фрагмента оригіналу.

IV. Трансформаційно-семантична модель перекладу володіє значною пояснювальною силою. Вона дозволяє описувати багато сторін перекладацького процесу, недоступні для безпосереднього спостереження. Особливо важливо, що, на відміну від ситуативної моделі, дана модель дає можливість відобразити роль значень мовних одиниць в змісті початкового тексту і залежність (хоча і не завжди пряму) від цих одиниць засобів МП, використовуваних в перекладі. Тим самим моделюються способи досягнення еквівалентності, де зберігається основне значення синтаксичних структур і лексичних одиниць початкового тексту. Спосіб представлення процесу перекладу, який використовується в трансформаційно-семантичній моделі, багато в чому відповідає інтуїції перекладача. В рамках цієї моделі робиться спроба пояснити спільність змісту оригіналу і перекладу на рівні мікрокомпонентів семантики мовних одиниць. Задача перекладача, в першу чергу, полягає в тому, щоб зберегти комунікативно релевантні семи. Зіставлення семного складу оригіналу і перекладу показує, що саме такі семи і відтворюються в процесі перекладу. Семи, що замінюють одна одну, можуть не співпадати, а бути зв'язані відносинами семантичного перефразовування. Перефразовування може також супроводжуватися додаванням або опущенням окремих семантичних ознак. Разом з тим очевидно, що і трансформаційно-семантична модель не є універсальною і не претендує на моделювання будь-якого перекладацького акту.

V. Ситуативна і трансформаційно-семантична моделі перекладу дають умовне зображення перекладу, не претендуючи на повну відповідність реальним діям перекладача. Щоб більш повно відображати діяльність самого перекладача, модель повинна включати опис психічних процесів, що забезпечують таку діяльність. З цією метою розробляється *психолінгвістична модель* перекладу, що використовує положення теорії мовної діяльності. Відомо, що відповідно до мети мовного акту у того, що говорить спочатку формується внутрішня програма майбутнього повідомлення, яка потім розгортається в мовний вислів. Виходячи з цього, *психолінгвістична модель перекладу постулює, що, здійснюючи процес перекладу, перекладач спочатку перетворить своє розуміння змісту оригіналу в свою внутрішню програму, а потім розгортає цю програму в текст перекладу.* Психолінгвістична модель перекладу повністю відповідає розумінню перекладу як виду мовної діяльності. Подальша деталізація психолінгвістичної моделі перекладу є важливою задачею теорії перекладу

Лекційне заняття № 4

Тема: Перекладацька еквівалентність. Типи перекладацької еквівалентності.

План

1. Поняття еквівалентності перекладу.
2. Формальна та динамічна еквівалентність перекладу.
3. Змістові рівні перекладу.

4. Типи перекладацької еквівалентності.
5. Адекватність та тотожність перекладу.

Література:

1. Кириленко К.І., Сухаревська В.І. Теорія і практика перекладу (французька мова мова). Вінниця: Нова книга, 2003. 148 с.
2. Коптілов В. В. Теорія і практика перекладу. Київ, 2003 р. 165 с.
3. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад). Вінниця, 2003 р. 448 с.
4. Максименко О.В. Усний переклад: теорія, вправи, тексти (французька мова): навчальний посібник для студентів старших курсів. Вінниця: нова книга, 2008. 168 с.
5. Мамрак А. В. Вступ до теорії перекладу: навч. посіб. для студ. Київ. : Центр учб. л-ри, 2019. 304 с.

I. У теорії перекладу **еквівалентність** визначають як збереження у процесі перекладу відносної змістової, семантичної, стилістичної і функціонально-комунікативної рівності інформації, що міститься в оригіналі й перекладі. Еквівалентність перекладу залежить насамперед від ситуації породження тексту оригіналу і його відтворення в мові перекладу. Деякі дослідники фактично замінюють еквівалентність **тотожністю**, стверджуючи, що переклад має повністю зберігати зміст оригіналу. Тому цілком природно, що в теорії і практиці перекладу оперують такими подібними поняттями, як **еквівалентність, адекватність і тотожність**. У широкому значенні **еквівалентність** розуміється як щось рівноцінне, рівнозначне чому-небудь, адекватність тлумачиться як щось цілком рівне, а тотожність трактується як щось, що є повним збігом, подібністю з чимось.

Еквівалентність оригіналу і перекладу полягає насамперед у спільності розуміння інформації, що міститься в тексті, у тому числі й тієї, яка впливає не лише на розум, але і на почуття реципієнта і яка не тільки експліцитно виражена в тексті, але й імпліцитно співвіднесена до підтексту. Еквівалентність перекладу залежить також від ситуації породження тексту оригіналу і його відтворення в мові перекладу.

II. Дослідник-мовознавець Юджин Алберт Найда виокремлює **формальну та динамічну еквівалентність перекладу**. *Формальна еквівалентність полягає у прагненні перекладача відтворити повідомлення якомога ближче до форми й змісту оригіналу, передаючи максимально точно його загальну структуру й окремі її складові елементи.*

У випадку динамічної еквівалентності перекладач ставить за мету створення між текстом перекладу та його читачем такого самого зв'язку, який існував між оригінальним текстом і його читачем – носієм мови.

Еквівалентність виступає як основа комунікативної рівноцінності, наявність якої і робить текст перекладом. Одним із головних завдань перекладача є максимальна повна передача змісту оригіналу, і, як правило,

фактична спільність змісту оригіналу і перекладу дуже значна. Наголошуючи на еквівалентності перекладу Тарас Романович Кияк, український вчений-мовознавець, зазначає, що переклад повинен справляти на свого читача чи слухача такий самий вплив, як і оригінал на власного читача; він повинен звучати, ніби оригінал, і не містити у собі відчуття забарвлення перекладу. Ця теза засвідчує ту вагому роль у праці перекладача, яку відіграє його рідна мова. Останню ніколи не зможе перевершити у процесі перекладу мова іноземна, оскільки лише у власній мові ми повністю можемо відчувати всю гаму почуттів, які дарує рідне слово, і тим паче поєднання слів. Причому ця істина стосується не лише літературного перекладу, але й науково-технічного. У свою чергу, О.М. Паршин розрізняє потенційно досяжну еквівалентність, під якою розуміється максимальна спільність змісту двох різномовних текстів, що допускається через різницю мов, на яких створені ці тексти, і перекладацьку еквівалентність як реальну змістову близькість текстів оригіналу і перекладу, що досягається перекладачем у процесі перекладу. При цьому межею перекладацької еквівалентності він вважає максимально можливий (лінгвістичний) ступінь збереження змісту оригіналу при перекладі, але в кожному окремому перекладі змістова близькість до оригіналу різного ступеня й різними способами наближується до максимального. Американський дослідник Ю. А. Найда стверджує, що переклад полягає у створенні на мові перекладу найближчого природного еквівалента оригіналу;

– поняття «еквівалентність» набуває оцінний характер і правильним перекладом визнається лише еквівалентний переклад.

Відомий перекладач поетичних творів С. Я. Маршак також зосереджує увагу в своїх працях на проблемі досягнення еквівалентності під час перекладу. Він наголошує на тому, що поняття перекладацької еквівалентності, як і буквализму та перекладацької вільності не зводиться до питання щодо вибору відповідної одиниці перекладу на певному мовному рівні.

III. Таким чином, відповідно до теорії В.М. Комісарова еквівалентність перекладу полягає в максимальній ідентичності всіх рівнів змісту текстів оригіналу і перекладу. У теорії рівнів еквівалентності В. М. Комісарова, яка була опублікована 1990 року в книзі «Теорія перекладу (лінгвістичні аспекти)» він виокремив у плані змісту оригіналу і перекладу п'ять змістових рівнів:

- 1) рівень мети комунікації;
- 2) рівень опису ситуації;
- 3) рівень висловлювання;
- 4) рівень повідомлення;
- 5) рівень мовних знаків.

Це означає, що одиниці оригіналу і перекладу можуть бути еквівалентні один одному на всіх п'яти рівнях або тільки на деяких з них. Таким чином, еквівалентні одиниці повністю або частково існують у мові перекладу та вихідній мові, але їх використання залежать від перекладача його творчих здібностей і знань, а також від уміння враховувати і зіставляти всю сукупність мовних і позамовних чинників. Для точнішого розкриття питання еквівалентного перекладу, необхідно розглянути типологію перекладу еквівалентів.

IV. Типи перекладацької еквівалентності

Виокремлюють п'ять типів еквівалентності, у кожному з яких переклад може забезпечувати міжмовну комунікацію.

Еквівалентність перекладу першого типу полягає у збереженні тільки тієї частини змісту оригіналу, що складає мету комунікації.

Наприклад: *Quelles sont sa taille et sa masse* – Який його розмір і маса?

Son diamètre n'est donc pas connu pour le moment et seule la méthode des vitesses radiales a permis d'estimer une valeur minimale – Тому його діаметр не відомий, і лише метод радіальної швидкості дає змогу оцінити мінімальне значення. (фр. Видання Futura Science)

У другому типі еквівалентності загальна частина змісту оригіналу і перекладу не лише передає однакову мету комунікації, а також відображає позамовну ситуацію. Наприклад: *Il a répondu au téléphone.* – Він відповів на дзвінок. *Vous n'êtes pas apte à être dans un bateau.* – Тебе не можна пускати в човен. / Жінка на човні до біди. (фр. Видання Le Figaro)

У третьому типі еквівалентності зберігаються три частини змісту оригіналу: мета комунікації, вказівка на ситуацію, спосіб її опису. Наприклад: *Londres a connu un hiver froid l'année dernière.* – Торік зима в Лондоні була холодною. / Минулорічна зима в Лондоні була холодною. *Ce ne sera pas bon pour toi.* – Це може для вас погано скінчитися. (фр. Видання Futura Science)

У випадку четвертого типу еквівалентності окрім мети комунікації, вказівки на ту саму ситуацію і спосіб її опису, зберігається і частина значення синтаксичних структур вихідного тексту. Наприклад: *Les portes se sont dépliées larges, et la voiture était déjà dans la cour.* – Ворота розгорнулися навстіж, і карета вже була в дворі. *Lui que je n'ai jamais vu.* – Я його ніколи раніше не бачив. Де *Les portes se sont dépliées larges* є вказівкою на ситуацію. (фр. Видання Futura Science)

У п'ятому типі еквівалентності досягається максимальний ступінь близькості змісту оригіналу і перекладу, який може існувати між текстами у різних мовах. Наприклад: *La maison a été vendue pour 10 mille dollars.* – Будинок було продано за 10 тисяч доларів. *Il était sûr que nous devions tomber tous les deux malades.* – Він був впевнений, що ми обидва занедужаємо. (фр. Видання Futura Science)

Таким чином, перекладацькі еквівалентності можуть поділятися на категорії, кожна з них описує доцільність їхнього використання, а також залишається в наш час одним із ключових питань загальної та лінгвістичної теорії перекладу.

V. Окрім еквівалентності перекладачеві також потрібно розуміти поняття **адекватності та тотожності перекладу**. Як відомо, переклад потребує концентрації і точної передачі змісту перекладеного матеріалу. У зв'язку з цим, необхідно з'ясувати поняття «адекватність» й «еквівалентність», які дещо відрізняються один від одного. Адекватність трактується, як вичерпна передача смислового змісту оригіналу і повна функціонально-стилістична йому відповідність. Таким чином, адекватний переклад слід розуміти як відтворення єдності змісту і форми оригіналу засобами іншої мови. Переклад тексту можна

вважати адекватним, якщо хоча б одна з двох нижче вказаних умов збережена:

- 1) правильно перекладені всі терміни та їхні сполучення;
- 2) переклад є зрозумілим для спеціаліста, оскільки він чітко розуміє зміст написаного і не має до перекладача ніяких питань і зауважень.

Відповідно до теорії Н.В. Складчикової у перекладознавстві є необхідність виокремлювати чотири основні параметри адекватності перекладу:

- 1) параметр адекватності передачі семантичної інформації;
- 2) параметр адекватності передачі емоційно-оцінної інформації;
- 3) параметр адекватності передачі експресивної інформації;
- 4) параметр адекватності передачі естетичної інформації.

Безперечно в поняття адекватність входить передача стилістичних й експресивних відтінків оригіналу. Крім того, навіть за відсутності формальної точності передачі окремих слів та словосполучень переклад у цілому може бути адекватним. Як зауважує Р.К. Міньяр–Білоручев, переклад є адекватним саме завдяки порушенню цієї елементарної і поверхової точності. Він зауважив, що це відбувається, тоді коли окремі, другорядні елементи тексту передаються у повній відповідності із задумом автора, відтак переклад досягає високого ступеня адекватності. У поняття адекватний переклад В.М. Комісарова вкладає більш широкий смисл, а тому може використовуватися як синонім коректного перекладу, який забезпечує необхідну повноту міжмовної комунікації в конкретних умовах. Обов'язковою умовою адекватного перекладу для лінгвістів В. І Карабан, О. В. Борисова, Б. М. Колодій, К. А. Кузьміна, є вміння правильно аналізувати граматичну будову іншомовних речень, мати широкі знання граматичних норм цільової мови та сталі навички мовлення мовою перекладу, у тому числі навички вживання у перекладі слів, словосполучень та синтаксичних конструкцій, які є у мові перекладу і які відсутні у мові оригіналу. Поділяючи погляди вище згаданих науковців, А.В. Федоров під адекватністю розуміє повноцінний переклад і визначає повноцінність перекладу як вичерпну передачу змісту оригіналу і повноцінну функціонально-стилістичну йому відповідність. Повноцінність перекладу, на його думку, полягає у передачі специфічного для оригіналу відношення змісту і форми шляхом відтворення особливостей останньої чи створення функціональних відповідностей цим особливостям.

Таким чином, із розглянутого вище можна зробити висновок про те, що адекватний переклад є передачею сказаного автором зі збереженням точності формату тексту, мови, стилю, задуму автора та стилістичних відтінків оригіналу. У випадку, коли під час перекладу відбувається втрата формальної точності, переклад теж можна вважати адекватним. Водночас буває і так, що переклад є адекватним саме завдяки порушенню поверхової точності. Головною рисою адекватного перекладу є збереження концепції вихідного тексту.

Поняття адекватності, тотожності, повноцінності і навіть аналогічності залишаються в тому самому семантичному полі, що й термін «еквівалентність» й іноді дублюють один одного.

Тема: Перекладацькі трансформації. Типи перекладацьких трансформацій.

План

1. Поняття перекладацької трансформації.
2. Транскрипція і транслітерація.
3. Калькування:
 - а) словотвірні кальки;
 - б) семантичні кальки;
 - в) фразеологічні кальки;
 - г) напівкальки.
4. Лексико-семантичні заміни:
 - а) конкретизація;
 - б) генералізація;
 - в) модуляція.

Література:

1. Кириленко К.І., Сухаревська В.І. Теорія і практика перекладу (французька мова мова). Вінниця: Нова книга, 2003. 148 с.
2. Коптілов В. В. Теорія і практика перекладу. Київ, 2003 р. 165 с.
3. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад). Вінниця, 2003 р. 448 с.
4. Максименко О.В. Усний переклад: теорія, вправи, тексти (французька мова): навчальний посібник для студентів старших курсів. Вінниця: нова книга, 2008. 168 с.
5. Мамрак А. В. Вступ до теорії перекладу: навч. посіб. для студ. Київ. : Центр учб. л-ри, 2019. 304 с.

I. Перетворення, за допомогою яких можна здійснити перехід від одиниць оригіналу до одиниць перекладу у вказаному значенні, називаються **перекладацькими (міжмовними) трансформаціями**. Оскільки перекладацькі трансформації здійснюються з мовними одиницями, що мають як план змісту, так і план виразу, вони носять формально-семантичний характер, перетворюючи як форму, так і значення початкових одиниць. Залежно від характеру одиниць початкової мови, які розглядаються як початкові в операції перетворення, перекладацькі трансформації підрозділяються на **лексичні і граматичні**. Крім того, існують також **комплексні лексико-граматичні трансформації**, де перетворення або зачіпають одночасно лексичні і граматичні одиниці оригіналу, або є міжрівневими, тобто здійснюють перехід від лексичних одиниць до граматичних і навпаки.

Основні типи лексичних трансформацій, вживаних в процесі перекладу, включають наступні перекладацькі прийоми: *перекладацьке транскрибування і транслітерацію, калькування і лексико-семантичні заміни (конкретизацію, генералізацію, модуляцію)*. До **найпоширеніших граматичних трансформацій** належать: *синтаксичне уподібнення (дослівний переклад), розчленовування речень, об'єднання речень, граматичні заміни (форми слова, частини мови або члена речення)*. До **комплексних лексико-граматичних трансформацій** відносяться *антонімічний переклад, експлікація (описовий переклад) і компенсація*.

II. Транскрипція і транслітерація – це способи перекладу лексичної одиниці оригіналу шляхом відтворення її форми за допомогою букв мови перекладу (МП). При транскрипції відтворюється звукова форма іншомовного слова, а при транслітерації його графічна форма (буквений склад).

Транскрипція, або **транскрибування** (лат. transcriptio, від transcribo - «переписую»), – наукова система запису мови, яку вживають у мовознавстві і має на меті послідовно відбити звуковий склад мови, чого часто не робить звичайна орфографічна система.

Перекладацьке транскрибування або **транскрипція** – це процес переведення звучання або вимови з однієї мови в іншу за допомогою системи фонетичного запису. Це допомагає передати вимову слів або фраз однієї мови носіям іншої мови, забезпечуючи точніше розуміння того, як правильно вимовляти слова.

Ось кілька прикладів **транскрипції** французьких слів:

Voyage - [vwajaz]

Ballet - [ba.lɛ]

Champagne - [ʃɑ̃.pɑ̃]

Baguette - [ba.ɡɛt]

Транслітерація, або **транслітерування** (від лат. trans- - «через», «по той бік» і litera - «літера») – механічна передача тексту й окремих слів, які записані однією графічною системою, засобами іншої графічної системи при другорядній ролі звукової точності, тобто передача однієї писемності літерами іншої. Необхідність у транслітерації виникла наприкінці 19 ст. для того, щоб включити в єдиний каталог праці, написані мовами, які базуються на латинських, кириличних, арабських, індійських та інших системах письма.

Приклади **транслітерації** французьких слів та фраз:

Bonjour - "Bonjour" (Фонетично: бонжур)

Merci - "Merci" (Фонетично: мерсі)

Croissant - "Croissant" (Фонетично: круасан)

Ballet - "Ballet" (Фонетично: бале)

Rendez-vous - "Rendez-vous" (Фонетично: рандеву)

Champagne - "Champagne" (Фонетично: шампань)

Baguette - "Baguette" (Фонетично: багет)

Frais - "Frais" (Фонетично: фре)

Fleur - "Fleur" (Фонетично: флер)

Декілька прикладів транслітерації французьких слів та фраз у латинську абетку:

Bonjour - "Bonžur"

Merci - "Mersi"

Croissant - "Kruasan"

Ballet - "Balet"

Baguette - "Baget"

Ці транслітеровані варіанти дозволяють перекласти французькі слова та вирази з використанням латинського алфавіту, щоб полегшити їх прочитання або вимову. Транслітерація може варіюватися залежно від контексту та стандартів.

Отже, перекладацька транскрипція – це формальне пофонемне відтворення вихідної лексичної одиниці за допомогою фонем цільової мови. **Транслітерація** – формальне політерне відтворення вихідної лексичної одиниці за допомогою алфавіту цільової мови. Разом ці дві трансформації відносяться до **транскодування**. Воно застосовується, коли мова йде про назви установ, посад, специфічних для даної країни, тобто сфери суспільно-політичного життя, про назви предметів і понять матеріального побуту, про форми звернення до співрозмовника тощо. Транслітерація необхідна саме тоді, коли важливо дотримати лексичну стислість позначення і підкреслити специфічність речі або поняття, якщо немає точної відповідності в МП. Коли транслітероване слово вживається рідко або, тим більше, перше переноситься в україномовний текст, буває необхідно надати пояснення.– калькування.

III. Калькування – відтворення комбінаторного складу слова або словосполучення, коли складові частини слова (морфеми) чи фрази (лексеми) перекладаються відповідними елементами цільової мови.

Калькою (від франц. *calque* – копія) можна вважати результат буквального перекладу іноземної мовної одиниці.

Однак, залежно від структури скопійованого мовного елемента кальки поділяються на:

1) Словотвірні або структурні кальки є поморфемним перекладом іншомовного слова, наприклад:

skyscraper (ang.) – *gratte-ciel* (fr.), хмарочос (укр.),

Amas d'étoiles – Скупчення зірок

Hier soir on a vu dans le ciel un amas d'étoiles qui bougeais. Минулої ночі ми бачили у небі скупчення зірок, що рушили.

Можна простежити, що переклад за допомогою калькування часто буквально передає еквівалент і саме тому ця трансформація нагадує буквальный переклад:

Ascension droite – Пряме сходження

L'ascension droite est comptée positivement dans le sens direct, parfois en degrés, de 0° à 360°. Пряме сходження вважається позитивно в прямому напрямку, іноді в градусах, від 0° до 360°.

Застосовувати калькування можна лише тоді, коли перекладний відповідник не порушує норми вживання і сполучуваності слів в українській мові: *Limite de Roche* – Ліміт Роша

La limite de Roche c'est la distance minimale à laquelle un corps de petite masse peut s'approcher d'un corps de grande masse sans être déformé puis détruit.

Ліміт Роша – це мінімальна відстань, при якій тіло маленької маси може наближатися до тіла великої маси без деформації та руйнування.

2) **Семантичні кальки** – це вирази, які буквально перекладаються з іншої мови, але можуть мати відмінне від оригіналу значення. Ось декілька прикладів семантичних кальок у французькій мові:

"Coup de foudre"

Буквальний переклад: Удар блискавки.

Значення: велике захоплення на перший погляд.

"Tomber dans les pommes"

Буквальний переклад: Впасти у яблука.

Значення: Втратити свідомість.

"Être dans la lune"

Буквальний переклад: Бути на місяці.

Значення: Бути розсіяним або відсутнім на думках.

"Avoir le coup de main"

Буквальний переклад: Мати удар руки.

Значення: Мати вміння робити щось добре, майстерно.

Останнім часом спостерігається поява значної кількості семантичних кальок у науковій термінології. Так, англійське *mouse* скалькувалося французькою мовою як *souris* і українською як миша щодо назви комп'ютерної миші, у той час як італійська мова, наприклад, пішла шляхом простого запозичення слова *mouse*. Те ж саме можна сказати і про новий термін коврик (для комп'ютерної миші) – килимок – *tapis*, іконе – комп'ютерна іконка. Говорять: "on manipule un souris, on jette un document dans la corbeille, on ouvre une nouvelle fenêtre". Іноді мають місце певні зсуви чи трансформації типу: *soucoupe* – тарілка (НЛО). Англійське *star* дало українське зірка (кіно, поп зірка), однак французи пішли шляхом прямого запозичення з англійського (*star*), а потім створили своє власне *vedette de l'écran* і навіть похідне *starlette*.

3) **Фразеологічні кальки** є дослівним перекладом фразеологізму, напр.: «не в своїй тарілці» (що означає «не по собі») – з фр. *ne pas dans son assiette*.

"C'est la fin des haricots"

Буквальний переклад: Це кінець квасолів.

Значення: Це катастрофа, кінець світу.

"Avoir le cafard"

Буквальний переклад: Мати тараканів.

Значення: Бути в пригніченому настрої, сумнівно настроєним.

Можна сказати, що на сьогодні значна частина таких кальок інтернаціоналізувалася і стала надбанням багатьох мов. Багато з них перетворилося на справжні кліше, тому іноді важко визначити їхнє справжнє джерело,

напр.: *centre d'intérêt* – центр (коло) інтересів,

lune de miel – медовий місяць,

froid de chien – собачий холод, *lutte pour la vie* etc.

Фразеологічна калька є послівним буквальним перекладом фразеологічних виразів чи коротких фраз по частинах. Таке буквальне копіювання ідіоми часто призводить до втрати її “внутрішньої форми” і до її “непрозорості” у новій мові. Так, наприклад, вираз бути не у своїй тарілці йде від французького *ne pas être dans son assiette*, де *assiette* має значення “тарілка”, а також застаріле “*position, équilibre*”, в українській мові етимологія є незрозумілою. Як відомо, багато літературних образів відтворювалося шляхом збереження “внутрішньої форми”: *Cendrillon* – Попелюшка, *Sniegurionka* – *Blanche-neige*, etc.

4) Напівкальки – неповний переклад з іншої мови: частина слова або вислову перекладається, а частина залишається без перекладу, напр.: «антитіло» - з фр. *Anticorps* «проковтнути гірку пілюлю» (у значенні «мовчки вислухати докір») — з фр. *avalier la pilule*.

IV. Лексико-семантичні заміни.

Лексико-семантичні заміни (ЛСЗ) – це явище, яке виникає в мові, коли одне слово (або набір слів) може бути замінене іншим (або іншими) без значних змін в структурі чи змісті речення.

Це може статися з кількох причин:

Синонімія: Коли існують слова із подібним значенням. Наприклад, "гарячий" і "спекотний" - це синоніми, тобто слова, які мають близьке значення.

Полісемія: Коли одне слово має кілька значень, і в певному контексті його можна замінити словом з іншим значенням.

Антоніми: Слова з протилежними смислами можуть в певних випадках використовуватися для заміни одне одного.

Гіпонімія: Вищий термін може бути замінений нижчим в ієрархії. Наприклад, "плід" може бути замінений "яблуко" в певному контексті.

Контекстуальні варіанти: В залежності від контексту одне слово може бути замінене іншим для підкреслення певних аспектів ситуації.

Лексико-семантичні заміни дозволяють мові бути більш гнучкою та експресивною, а письмовому або усному мовленню - більш різноманітним і багатшим.

Наприклад, у реченні "Він взяв маленький/дрібний камінь", слова "маленький" і "дрібний" є лексико-семантичними замінами, оскільки вони вказують на схожі характеристики каменя.

У теорії перекладу, **лексико-семантичні заміни (ЛСЗ)** вказують на ситуації, коли перекладач замінює слова чи вирази однієї мови словами чи виразами іншої мови, з метою передати аналогічний семантичний зміст, але з урахуванням особливостей кожної мови.

Це може статися з кількох причин:

Відсутність або недостатність еквіваленту: У деяких випадках слово, вираз або концепція в одній мові може бути важко чи неможливо точно виразити в іншій мові.

Культурні відмінності: Поняття або терміни, що мають сильний культурний зв'язок, можуть потребувати специфічного підходу до перекладу.

Ступінь формальності: Різні мови можуть мати різні градації формальності чи інформальності, що може впливати на вибір слів чи виразів.

Контекстуальні особливості: Перекладач може вибрати інше слово чи вираз, щоб врахувати контекст чи підкреслити певний аспект ситуації.

Стилістичні відмінності: У різних мовах деякі вирази можуть звучати більш формально чи неформально, що може впливати на вибір слів.

Семантичні нюанси: Різні мови можуть мати семантичні нюанси, які потребують різних виразів для передачі аналогічного смислу.

Лексико-семантичні заміни є важливим аспектом перекладацького процесу, оскільки дозволяють забезпечити точний та зрозумілий переклад, враховуючи специфіку кожної мови. **Лексико-семантичні заміни включають: конкретизацію, генералізацію та модуляцію.**

Конкретизація – це лексична трансформація, унаслідок якої слово (термін) ширшої семантики замінюється словом (терміном) вужчої семантики.

У теорії перекладу, конкретизація означає введення більш конкретного та специфічного виразу чи терміну для передачі семантичного змісту, який у джерельному тексті може бути менш конкретним або загальним.

Це може бути необхідним у випадках, коли:

1. *Необхідно передати додаткові деталі чи точно виразити певні аспекти:* наприклад, у джерельному тексті може бути загальна вказівка, а в перекладі може знадобитися введення конкретного терміну чи виразу, щоб передати додаткову інформацію.

2. *Існують культурні або мовні відмінності:* Певні концепції чи терміни можуть мати різне вираження в різних мовах. У таких випадках, перекладач може скористатися конкретизацією, щоб забезпечити чіткість і зрозумілість.

3. *Досягти точності та відтворити специфічність авторського наміру:* В деяких випадках, автор може намагатися виразити конкретний смисл або ідею, і конкретизація в перекладі може допомогти досягти цієї мети.

Приклади конкретизації у французькій мові:

Абстрактна ідея: L'amour (кохання)

Конкретизована форма: Son amour pour les animaux (його кохання до тварин). У цьому прикладі, "кохання" (amour) стає конкретизованим через фразу "його кохання до тварин" (son amour pour les animaux).

Абстрактна ідея: La liberté (свобода)

Конкретизована форма: La liberté d'expression (свобода слова)

Тут "свобода" (liberté) стає конкретизованою через "свободу слова" (liberté d'expression).

Абстрактна ідея: La liberté (свобода)

Конкретизована форма: La liberté de parole (свобода слова)

У цьому випадку, "свобода" (liberté) стає конкретизованою через "свободу слова" (liberté de parole).

Ці приклади ілюструють, як абстрактні поняття можуть бути перетворені в конкретні вирази, щоб надати їм більшу конкретність та вираженість в контексті конкретної ситуації.

Генералізацією називається заміна одиниці ПМ, що має вужче значення, одиницею МП з ширшим значенням, тобто перетворення, зворотне конкретизації.

У теорії перекладу, *генералізація* означає використання загального терміну або виразу для передачі конкретного семантичного змісту. Це може бути корисним у випадках, коли конкретний термін або вираз в джерельному тексті має екзотичний, регіональний або маловідомий характер, та може бути неправильно сприйнятий читачем у цільовій культурі.

Кілька прикладів генералізації у французькій мові:

Конкретний вираз: "une bagnole" (східно-французький діалект, що означає "автомобіль").

Генералізований вираз: "une voiture" (загальний термін для "автомобіль" у французькій мові).

У цьому прикладі, "une bagnole" є конкретним регіональним виразом, а "une voiture" є загальним терміном для "автомобіль".

Конкретний вираз: "un escargot de Bourgogne" (вид виноградських черепах у французькій гастрономії).

Генералізований вираз: "un escargot" (всеохопний термін для "виноградська черепаха").

У цьому випадку, "un escargot de Bourgogne" є конкретним терміном для виду черепахи, що зазвичай використовується у гастрономії, а "un escargot" є загальним терміном для "виноградська черепаха".

Генералізація є важливим засобом у перекладі для забезпечення зрозумілості та відтворення смислу в контексті цільової мови та культури.

У теорії перекладу, **модуляція** – це процес, коли перекладач змінює точку зору або перспективу вираження певної ідеї чи концепції, з метою передати її іншим чином, щоб вона була краще зрозуміла чи ближчою до менталітету цільової аудиторії.

Наприклад, ось приклади модуляції в французькій мові:

Оригінал (до модуляції) - Модульована версія:

Оригінал: "Il pleut des cordes." (Буквально: "Дощить мотузками.")

Модульована версія: "Il pleut à torrents." (Буквально: "Дощить потоками.")

У цьому прикладі, перекладач модулює вираз, щоб передати аналогічне значення (дощить дуже сильно), але використовує інший вираз, більш зрозумілий для французькомовної аудиторії.

Оригінал (до модуляції) - Модульована версія:

Оригінал: "C'est du gâteau." (Буквально: "Це торт.")

Модульована версія: "C'est facile comme tout." (Буквально: "Це легко як все.") *C'est du gâteau, c'est quelque chose de facile et d'agréable.*

У цьому випадку, оригінальний вираз "C'est du gâteau" (що означає, що щось дуже просте) модулюється, щоб виразити аналогічне значення, але з іншим французьким виразом.

Модуляція є важливим засобом для забезпечення ефективності та зрозумілості перекладу, особливо коли потрібно адаптувати текст до специфіки цільової аудиторії.

Тема: Граматичні та лексико-граматичні трансформації.

План

1. Граматичні трансформації:
 - а) синтаксичне уподібнення;
 - б) розчленування речень;
 - в) об'єднання речень;
 - г) граматичні заміни.
2. Лексико-граматичні трансформації:
 - а) антонімічний переклад;
 - 2) експлікація (описовий переклад);
 - 3) компенсація.

Література:

1. Кириленко К.І., Сухаревська В.І. Теорія і практика перекладу (французька мова мова). Вінниця: Нова книга, 2003. 148 с.
2. Коптілов В. В. Теорія і практика перекладу. Київ, 2003 р. 165 с.
3. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад). Вінниця, 2003 р. 448 с.
4. Максименко О.В. Усний переклад: теорія, вправи, тексти (французька мова): навчальний посібник для студентів старших курсів. Вінниця: нова книга, 2008. 168 с.
5. Мамрак А. В. Вступ до теорії перекладу: навч. посіб. для студ. Київ. : Центр учб. л-ри, 2019. 304 с.

І. Граматичні трансформації у мовознавстві – це зміни, якими може піддаватися структура речення чи фрази, щоб вони набули іншого смислу, але залишились граматично коректними. Це один із способів аналізу та розуміння синтаксичної структури мови. **До найпоширеніших граматичних трансформацій** належать: *синтаксичне уподібнення (дослівний переклад), розчленування речень, об'єднання речень, граматичні заміни (форми слова, частини мови або члена речення).*

1) Синтаксичне уподібнення (синтаксична паралельність) – це явище в мові, коли різні фрази, речення чи елементи мають схожу або однакову структуру та граматичну конструкцію. Це допомагає створити баланс, логічну зв'язність та гармонію в реченні чи тексті.

Приклади синтаксичного уподібнення у французькій мові.

Les enfants mangent, jouent et dorment. (Діти їдять, грають і сплять.)

У цьому реченні "mangent" (їдять), "jouent" (грають) та "dorment" (сплять) мають однакову структуру - це дієслова у формі 3-го особи множини (troisième personne du pluriel).

Elle chante avec passion et danse avec grâce. (Вона співає з ентузіазмом і танцює з грацією.)

У цьому реченні "chante" (співає) та "danse" (танцює) мають однакову структуру - це дієслова у формі 3-го особи однини (troisième personne du singulier). Також, "avec passion" та "avec grâce" мають схожу структуру.

Il adore cuisiner, manger et inviter des amis. (Він обожноє готувати, їсти та запрошувати друзів). У цьому реченні "cuisiner" (готувати), "manger" (їсти) та "inviter" (запрошувати) мають однакову структуру - це інфінітивні форми дієслів.

Ці приклади вказують на схожість у структурі та граматичній конструкції різних фраз або речень у французькій мові, що створює гармонійну та збалансовану композицію.

2. Розчленування речень у мовознавстві – це процес аналізу складноструктурних речень на окремі компоненти чи складові частини з метою розкриття їхньої граматичної та синтаксичної структури. **Розчленування речення** - це спосіб перекладу, при якому синтаксична структура речення в оригіналі перетвориться в дві або більш предикативні структури МП. Трансформація розчленування приводить або до перетворення простого речення ПМ в складне речення МП, або до перетворення простого або складного речення ПМ в два або більш самостійні речення в МП.

У теорії перекладу, розчленування речень використовується для аналізу структури речення в джерельній та цільовій мовах з метою забезпечення точного а граматично коректного перекладу.

У французькій мові розчленування речень може включати аналіз таких складових частин речення:

Підмет (Le sujet): Це та частина речення, яка вказує на те, про кого чи про що йдеться в реченні. Наприклад, у реченні "Marie lit un livre" (Марі читає книгу), "Marie" (Марі) є підметом.

Присудок (Le Prédicat): Це слово, що виражає дію чи стан. Наприклад, у реченні "Il mange une pomme" (Він їсть яблуко), "mange" (їсть) - дієслово.

Додаток (Le complément d'objet): Це частина речення, яка вказує на те, над чим відбувається дія. Наприклад, у реченні "Elle lit un livre" (Вона читає книгу), "un livre" (книгу) є додатком.

Означення (L'attribut): Це частина речення, яка надає додаткову інформацію про суб'єкт чи додаток. Наприклад, у реченні "Il est intelligent" (Він розумний), "intelligent" (розумний) є означенням.

Обставина (Le complément circonstanciel): Це частина речення, яка вказує на умови, місце, час, спосіб тощо, в яких відбувається дія. Наприклад, у реченні "Il court rapidement" (Він біжить швидко), "rapidement" (швидко) є обставиною.

3) Об'єднання речень – це спосіб перекладу, при якому синтаксична структура в оригіналі перетвориться шляхом з'єднання двох простих речень в одне складне. Ця трансформація - зворотна в порівнянні з попередньою.

У теорії перекладу, об'єднання речень в французькій мові може бути важливим кроком для забезпечення чіткості та логічності тексту. Це може

включати в себе об'єднання двох чи більше пропозицій для покращення зв'язності та зрозумілості тексту в цільовій мові.

Наприклад, розглянемо такий вихідний текст на французькій мові:

1. "Elle aime lire des romans. Elle aime regarder des films."

Ці дві речення можна об'єднати для покращення стрункості та логічності:

1. Elle aime lire des romans et regarder des films."

У цьому випадку, пропозиції були об'єднані за допомогою сполучника "et" (і), що дозволило створити одне речення з двома діями.

Об'єднання речень також може включати в себе використання різних граматичних конструкцій для забезпечення логічності та зв'язності у перекладі.

Наприклад:

"Il travaille dur. Il réussit toujours."

"Malgré le travail acharné, il réussit toujours."

У цьому прикладі два речення об'єднані в одне, що дозволяє виразити причинно-наслідковий зв'язок між двома діями.

Граматичні трансформації можуть викликатися відсутністю граматичного явища у мові перекладу, неспівпадінням стилістичного характеру аналогічних граматичних явищ у мовах оригіналу і перекладу, неспівпадінням змістової структури словосполучень у мовах оригіналу і перекладу.

Граматичні заміни мають різні форми, найпоширенішими серед яких є зміна порядку слів у реченні, заміна окремих членів речення, зміна структури речення в цілому (членування або об'єднання речень у перекладі), заміна частин мови на інші.

4) Граматичні заміни – це спосіб перекладу, при якому граматична одиниця в оригіналі перетворюється в одиницю ПМ з іншим граматичним значенням. Заміні може піддаватися граматична одиниця ПМ будь-якого рівня: словоформа, частина мови, член речення, речення певного типу. Зрозуміло, що при перекладі завжди відбувається заміна форм ПМ на форми МП. Граматична заміна як особливий спосіб перекладу має на увазі не просто вживання в перекладі форм МП, а відмову від використання форм МП, аналогічних початковим, заміну таких форм на інші, відмінні від них по виразному змісту (граматичному значенню).

Граматичні заміни – це зміни, які можуть бути внесені в структуру речення, зберігаючи його смисл та граматичну правильність. Ось декілька прикладів граматичних замін у французькій мові:

Заміна особового займенника:

Оригінал: "Il lit un livre." (Він читає книгу.)

Заміна: "Elle lit un livre." (Вона читає книгу.)

Заміна часової форми:

Оригінал: "Elle mangeait une pomme." (Вона їла яблуко.)

Заміна: "Elle mangera une pomme." (Вона з'їсть яблуко.)

Заміна модального дієслова:

Оригінал: "Il doit étudier." (Він повинен вчитися.)

заміна: "Il peut étudier." (Він може вчитися.)

1) Зміна порядку слів у реченні:

Зміна порядку слів у реченні у французькій мові може бути використана для наголошення або для вираження певного стилю мовлення. Основні варіанти це:

Питальні речення: У французькій мові часто ставиться займенник чи допоміжне дієслово перед підметом для утворення питального речення. Наприклад:

Tu parles français. (Ти говориш французькою.)

Parles-tu français ? (Ти говориш французькою?)

Наголошення певних елементів речення: Зміна порядку слів може використовуватися для наголошення певних елементів речення. Наприклад:

Pierre lit un livre. (П'єр читає книгу.)

C'est un livre que Pierre lit. (Саме книгу читає П'єр.)

Умовні конструкції: У умовних конструкціях порядок слів може змінюватися в залежності від типу умови та часу. Наприклад:

Si tu avais le temps, tu lirais ce livre. (Якби у тебе був час, ти б прочитав цю книгу.)

Додаткові слова перед дієсловом: В деяких випадках слова можуть бути розташовані перед дієсловом для наголошення. Наприклад:

Jamais je ne lui parlerai. (Ніколи я з ним не поговорю.)

2) Заміна членів речення, або пасивний стан, може бути важливим конструкційним елементом французької мови. Ось декілька прикладів:

Активний стан:

Les étudiants lisent le livre. (Студенти читають книгу.)

Пасивний стан:

Le livre est lu par les étudiants. (Книгу читають студенти.)

Заміна членів речення дозволяє надати висловлюванню іншого акценту та виразити його у різних формах.

Заміна частин мови при перекладі французьких речень українською мовою може включати в себе різноманітні операції, включаючи перетворення іменника в прикметник, прикметника в прислівник, дієслова в іменник і т.д. Ось кілька прикладів:

З іменника в дієслово:

Французька: Le chant des oiseaux (Спів птахів)

Англійська: The birds are singing

З прислівника в прикметник:

Французька: Il parle très rapidement (Він говорить дуже швидко)

Англійська: He speaks very quickly

Кожна мова має свої власні особливості та граматичні конструкції, тому деякі переклади можуть вимагати більш комплексних трансформацій частин мови.

II. Крім того, існують також **комплексні лексико-граматичні трансформації**, де перетворення або зачіпають одночасно лексичні і граматичні одиниці оригіналу, або є міжрівневими, тобто здійснюють перехід від лексичних одиниць до граматичних і навпаки. **До комплексних лексико-граматичних**

трансформацій відносяться: *антонімічний переклад, експлікація (описовий переклад) і компенсація.*

1) Суть прийому **антонімічного перекладу** полягає в тому, що перекладач при незмінному плані змісту заміняє стверджувальну конструкцію негативною чи навпаки, що супроводжується відповідною лексичною заміною одиниці вихідної мови її антонімом у мові перекладу. Наприклад:

T'es tême pas bon dragueur – «ти так собі пікапер».

Dragueur виступає тут сленгом. Взагалі дієслово *dragner* перекладається як «фліртувати, загравати, підбивати клинці, підкотити». Відповідно *dragueur* це той хто заграє. В українській мові існує своя сленгова лексема на позначення цього поняття – «пікапер». Тут використано трансформацію антонімічного перекладу. У тексті оригіналу застосовується заперечна форма, і при дослівному перекладі наш варіант звучав би так: «*ти навіть не хороший пікапер*». При антонімічному перекладі ця фраза звучить «*ти так собі пікапер*».

2) **Експлікація або описовий переклад** – це такий прийом перекладу нових лексичних елементів вихідної мови, коли слово, словосполучення, термін чи фразеологізм замінюються в мові перекладу словосполученням (або більшим за кількістю компонентів словосполученням), яке адекватно передає зміст цього слова або словосполучення (терміна). Наприклад, англійське слово *lobby* можна передати не тільки транслітерацією лобби, але й описово, як «тиск на членів англійського парламенту в кулуарах парламенту»; *maisonette* – квартира (помешкання) в двох рівнях (на двох поверхах), *wail* – автомобіль з високими динамічними якостями.

До описового перекладу висуваються такі вимоги: 1) переклад повинний точно відбивати основний зміст позначеного поняття, 2) опис не повинний бути надто докладним, 3) синтаксична структура словосполучення не повинна бути складною.

Недоліком описового перекладу є його громіздкість і багатослівність. Тому найуспішніше цей спосіб перекладу застосовується в тих випадках, де можна обійтися порівняно коротким поясненням.

Приклади описового перекладу:

Coucher de soleil (Захід сонця) – "Миттєвість, коли небо заповнене відтінками вогнів, від блідо-рожевого до глибокого оранжевого, намальованими на небесному полотні."

Brise marine (Морський вітер) – "Легкий, свіжий подих вітру, що приносить аромат солоного моря та крайові ліси."

Champs de lavande (Лавандові поля) – "Нескінченні простори фіолетових квітів, які утопають у пахощах лаванди."

Forêt enchantée (Зачарований ліс) – "Густий ліс, де дерева гойдають свої гілки, а магічне світло проникає крізь листя."

Cascade majestueuse (Величезний водоспад) – "Водний потік, що відламується вниз, утворюючи вражаючий образ могутньої сили природи."

Vallée verdoyante (Зелена долина) – "Широка долина, вкрита соковитою травою та деревами, які створюють справжній райський куточок."

Plage dorée (Золотистий пляж) – "М'який пісок, який блищить під променями сонця, створюючи враження, ніби весь пляж обсипаний золотом."

Montagnes enneigées (Засніжені гори) – "Величезні вершини, які геть занурені в сніг, створюючи магічний краєвид."

Jardin luxuriant (Розкішний сад) – "Місце, де квіти вибухають в яскравих кольорах, створюючи пестре полотно природи."

Vallée des papillons (Долина метеликів) – "Місце, де тисячі метеликів танцюють навколо квітучих рослин, надаючи йому вигляд чарівного саду."

Dadju m'avait dit de faire belek – «Dadju сказав мені бути обережним». Вислів *faire belek* саме по собі означає «бути обережним, остерігатися, бути уважним». У мові перекладу немає відповідника з розмовної мови, який би міг підійти по контексту, тому ми змушені вкотре застосувати стратегію нейтралізації і перекласти нейтральною лексикою, за допомогою описового перекладу.

Прийом компенсації застосовується в тому випадку, коли те чи інше мовне явище не може саме по собі бути передане в мові перекладу. У цьому випадку, компенсуючи втрату, що виникає в перекладі через те, що та чи інша мовна одиниця вихідної мови залишилася непереведеною адекватно, перекладач передає ту ж саму інформацію яким-небудь іншим засобом, причому не обов'язково в тому ж самому місці тексту, що і в оригіналі.

Компенсація використовується особливо часто там, де необхідно передати чисто мовні особливості оригіналу (*діалектизми, індивідуальні особливості мови, неправильні мовні форми, каламбур, гру слів і т.п.*), що не завжди мають безпосередні відповідності в мові перекладу.

При перекладі контамінованої, тобто неправильної мови, перекладач не повинний бути зв'язаний застосуванням саме тієї категорії засобів, якими користується іноземний автор. Перекладач має право замінити одні мовні засоби іншими (граматичні – лексичними, фонетичні – граматичними і т.д. відповідно до норм контамінації української мови).

Так, якщо в оригіналі мови контамінує іноземець, то можна скористатися традиційними способами передачі мови іноземців в українській мові. Наприклад, загальновідомо, що для іноземців, навіть тих, що довгий час живуть в Україні, найважчою категорією є вид українського дієслова. Вони замінюють dokonаний вид недоконаним.

Прийом компенсації показовий тим, що він чітко ілюструє одне з основних положень теорії перекладу – адекватно переводяться не окремі елементи тексту, а весь текст в цілому. Іншими словами, існують неперекладні елементи, але немає неперекладних текстів.

Приклади компенсації:

J'en ai marre de vos bonnes manières – «мене дістали ваші гарні манери». Розглянемо сленгізм *avoir marre*. Це фамільярний вислів що означає «набридло, ситий по горло». Ми вирішили застосувати трансформацію компенсації для того щоб передати сленговий вираз мовою перекладу. Обраний нами варіант передає емоційне ставлення мовця та виражає таку ж саму експресивність що й оригінал,

адже у пісні спостерігається підвищення голосу та яскраве вираження почуттів виконавця.

Mon sac est plein d'thunes – «в моїй сумці повно лаве». Розглянемо лексему *thunes* як сленгову одиницю. Походження цього слова достеменно невідому, адже деякі стверджують що це архаїзм і раніше *thunes* означало «милостиню». Інші притримуються теорії що так називали монету у 5 франків. В будь-якому випадку ця лексема означає «гроші». Ми підібрали відповідник у мові оригіналу – «лаве», за допомогою трансформації компенсації. На нашу думку, цей варіант найкраще підходить по контексту оригіналу.

Mes potos sont tis-par – «мої братани уже звалили». Тут бачимо відразу 2 приклади сленгу. Розпочнемо аналіз зі слова *poto*. Це омофон до слова *poteau*, що в свою чергу означає «друга». З огляду на контекст видно що мова йде про друзів чоловіків. Таким чином можемо більше зрозуміти настрій фрази, та підібрати точний еквівалент. Ми пропонуємо перекласти цей сленгізм як «братани», адже цей варіант найбільше підходить по смислу і передає емоційний настрій мовця.

J't'ai barré – «я тебе відшила». Даний вираз виступає сленговою лексемою. Дієслово *barrer* мовою сленгу означає «піти». Ми намагалися підібрати найближчий до оригіналу відповідник і зупинилися на слові «відшити». Це сленгова одиниця, яка виражає досить сильне емоційне ставлення мовця. При перекладі ми застосували трансформацію компенсації і вважаємо, що досягли адекватного та точного перекладу, передавши при цьому експресивно-емоційне навантаження тексту оригіналу.

Moi j'm'en bats les reins – «мені плювати». Цей вираз відноситься до зниженого мовного реєстру та означає «мені абсолютно все рівно». Ми вирішили застосувати трансформацію компенсації і перекласти як «мені плювати».

Tu crois que tu dragues – «ти думаєш, що підкатуєш». Тут сленгізмом є дієслово *draguer*. Українською мовою це можна перекласти як «загравати, фліртувати, спокушати». Відходячи від літературної мови ми підібрали сленговий відповідник. Застосовуємо трансформацію компенсації і пропонуємо у тексті перекладу використати аналогічне слово розмовної мови «підкатувати». Ця лексема має таке саме значення, що й оригінал, тому ми вважаємо її найбільш доречною.

La vie c'est dur, merlich – «життя складне, не парся». У даному прикладі розглянемо лексему *merlich*. Ця лексична одиниця відноситься до сленгу адже це запозичення, яке широко використовується у колах молодих людей. Це слово арабського походження і означає воно «нічого страшного». В українській мові неможливо підібрати точний відповідник, адже у нас нема такого запозичення. Натомість, ми застосували трансформацію компенсації і вирішили перекласти даний вираз за допомогою українського сленгізму «не парся». *Faut faire des ronds* – «потрібно робити бабки». Тут ми розберемо словосполучення *faire des ronds*. Це фамільярний вислів, який відноситься до нижнього мовного реєстру. *Faire des ronds* означає «заробляти гроші на життя». Ми вирішили застосувати трансформацію компенсації та перекласти цей вислів «робити бабки».

Тема: «Фальшиві» хибні друзі перекладача.

План

1. Поняття «фальшиві друзі перекладача».
2. Інтернаціональна лексика.
3. Міжмовні омоніми.
4. Міжмовні пароніми.

Література:

1. Кириленко К.І., Сухаревська В.І. Теорія і практика перекладу (французька мова мова). Вінниця: Нова книга, 2003. 148 с.
2. Коптілов В. В. Теорія і практика перекладу. Київ, 2003 р. 165 с.
3. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад). Вінниця, 2003 р. 448 с.
4. Максименко О.В. Усний переклад: теорія, вправи, тексти (французька мова): навчальний посібник для студентів старших курсів. Вінниця: нова книга, 2008. 168 с.
5. Мамрак А. В. Вступ до теорії перекладу: навч. посіб. для студ. Київ. : Центр учб. л-ри, 2019. 304 с.

1. Фальшиві друзі перекладача, хибні друзі перекладача (калька з французької мови «Faux amis»), або міжмовні омоніми – це пари слів або фраз із різних мов або діалектів, які мають однаковий вигляд або однакове звучання, але означають різні речі. Вперше термін «хибні друзі перекладача» «faux amis du traducteur» був вжитий у словнику М. Кесслера та Ж. Дероккін’ї ще в 30-х роках ХХ ст.

Історично «хибні друзі перекладача» є результатом взаємовпливу мов, в деяких випадках вони можуть виникати у результаті випадкових збігів, а у споріднених мовах виникають у близькоспоріднених словах.

Традиційно до категорії «хибних друзів перекладача» включають *міжмовні відносні синоніми подібного виду (інтернаціональна лексика), міжмовні омоніми та міжмовні пароніми*. Всі ці категорії слів об’єднує той факт, що вони асоціюються та ототожнюються завдяки подібному плану вираження, але у плані змісту чи вживання не повністю відповідають, або навіть зовсім не відповідають одне одному.

До міжмовних відносних синонімів (інтернаціональної лексики), відносяться слова двох мов, що частково співпадають за значенням та вживанням.

Міжмовні омоніми – це слова двох мов, схожі за звуковою, або графічною формою, але різні за значенням.

Міжмовні пароніми – слова двох мов не цілком схожі за звуковою та графічною формою, але здатні викликати хибні асоціації та ототожнюватися одне з одним, незважаючи на розбіжності у значеннях.

Таким чином, до категорії «хибних друзів перекладача» включаються слова двох контактних мов, які при тотожних чи максимально схожих звукових та/чи графічних формах мають різні значення. Такі слова можуть помилково сприйматися як семантично тотожні та використовуватися як еквіваленти.

У французькій мові «невірні друзі перекладача» зустрічаються, в меншій мірі, в трьох частинах мови. Це можуть бути іменники, прикметники, дієслова. Наприклад:

Іменники:

1) Enquête ≠ questionnaire: Французьке слово «enquête» відповідає українському «розслідування», але ніяк не «анкета». Французьким відповідником українського «анкета» є «questionnaire».

2) Hasard ≠ enthousiasme: фр. hazard співзвучне з українським «азарт», перекладається як «випадок», укр. «азарт» переводиться на французьку «enthousiasme (m), passion (f)»

Прикметники:

1) Intelligent ≠ intellectuel: «Intelligent» з французької – «розумний», а не «інтелігент» - фр. intellectuel.

2) Royal ≠ piano (à queue). Royal – королівський, царський, розкішний. Рояль = piano (à queue).

Дієслова:

1) Ignorer – «не знати», а не тільки «ігнорувати».

2) Marcher – «ходити», «працювати (про механізм)».

2. Інтернаціональні слова – це лексичні одиниці в різних мовах, які мають схоже звукове та/або графічне позначення і однакову семантику.

Слова, які збігаються за змістом та схожі за звучанням в декількох мовах, можуть бути еквівалентами один до другого називаються **інтернаціоналізмами**. Наприклад: українське слово *революція*, фр. *revolution*, англ. *revolution*, нім. *revolution*. Очевидно, що вони з'явилися в результаті запозичень однієї мови з іншої або обома мовами із третьої мови. По-перше джерелом інтернаціональної лексики є грецька та латинська мови. Таким чином, із грецької були запозичені наступні слова: *демократія* (фр. *la démocratie*), *філософія* (фр. *la philosophie*), *аналіз* (фр. *l'analyse*) та інші, а з латинської – *нація* (фр. *la nation*), *республіка* (фр. *la république*), *індивід* (фр. *l'individu*), *університет* (фр. *l'université*) і т.д.

У XVII–XVIII ст. в центр культурного і політичного життя потрапляє Франція, у наслідок чого французька мова поповнює склад інтернаціональної лексики великою кількістю слів, що відносяться до областей моди, світського життя, домашнього побуту, одягу, кулінарії, напр.: *la mode* - мода, *la dame* - дама, *l'étiquette* - етикет, *le compliment* - комплімент, *le bouillon* - бульйон, *l'omelette* - омлет; *élégant* - елегантний, *galant* - галантний, *delicat* – делікатний. Згодом словниковий запас інтернаціоналізмів поповнюється суспільно-політичними термінами: *la révolution* - революція, *la constitution* - конституція, *la patriotisme* - патріотизм, *la réaction* - реакція, *le terreur* - терор, *l'idéologie* – ідеологія.

Французька мова в ході свого історичного розвитку є одним із активних джерел поповнення словникового запасу іншим мов. Порівняно з іншими

мовами романської групи, саме французька мова є найпродуктивнішою в області походження інтернаціоналізмів. На думку дослідників, більше 2 000 французьких лексичних одиниць складають інтернаціональний фонд.

В той же час, паралельно виникає проблема перекладу інтернаціоналізмів. Науковці виділяють коло особливих інтернаціоналізмів так званих псевдоінтернаціональних слів, інакше кажучи, псевдоеквівалентів («невірних друзів перекладача»).

Однією із проблем, які виникають під час запозичення слів, є зміна значення слів, які відбуваються в направленні розширення, звуження, метафоричного та метонімічного переносу, узагальнення, спеціалізації, покращення або погіршення значення слова.

Розходження можуть пояснюватись тим, що слово, полісемічне в мові-джерелі, як правило запозичується не у всіх своїх значеннях, а лише в одному чи деякій частині цих значень. Наприклад, це можна проспостерігати в українській мові, коли при запозиченні французьких слів закріплювалось одне із другорядних французьких значень. Це такі слова як *акорд* (фр. l'accord), *ансамбль* (фр. l'ensemble), *комендант* (фр. le commandant), *суфлірувати* (фр. souffler). Початкові слова в мові-оригіналі мають більшу кількість лексико-семантичних варіантів, напр.: укр. *суфлірувати*, яке означає «підказувати акторам слова ролі під час виступу» (перен. «підказувати кому-небудь (слова, способи дії и т.п.)) і фр. *souffler*, яке має більше десяти лексичних значень у французькій мові, основними із яких є: «дихати», «віддуватись», «пихтіти», «дути», а значення «підказувати» є похідним другорядним лексико-семантичним варіантом. Іншим прикладом може слугувати слово *бутон* (фр. le bouton), яке в українській мові має значення «брунька рослини, в якій розвивається квітка», тоді коли у французькій мові слово *le bouton* має декілька значень «брунька, бутон», «прищ», «гудзик» та інші.

Іншою проблемою псевдоеквівалентів, з якою зустрічаються перекладачі під час роботи з інтернаціональною лексикою, є слова, які через схожість форми і складу призводять до спотворень складу, неточностей при передачі стилістичної забарвленості, до помилок в лексичній сполучуваності, а також в слововикористанні. Ця проблема особливо торкається інтернаціональної лексики, тому що зовнішня схожість слова у двох мовах змушує користувача мови думати і про внутрішню схожість – на рівні лексичного значення, що часто є помилкою. Наприклад: фр. accompagner – укр. акомпанувати, у французькій мові слово *accompagner* має значення «супроводжувати», тоді як в українській мові слово акомпанувати має значення «грати партію на музичному інструменті для супроводження іншого музиканта (співака); виповнювати акомпанемент».

Але навіть ті слова, які вважають еквівалентними, можуть мати різну форму, а також різне семантичне поле. Наприклад, 'horizontal' – горизонтальний; 'transport' – транспорт, значення цих слів повністю збігається за змістом та формою у французькій та українській мовах. В наступних прикладах спостерігається різне семантичне поле в двох мовах. 'Agent' – агент, фактор, сила, що діє, речовина. В українській мові є лише значення «агент», тобто уповноважений, та «фактор» в словосполученні «атмосферні агенти».

‘Exposition’ – виставка, виклад і витримка. В українській мові це слово вживається як експозиція, тобто виставка. ‘La crêpe’ – млинець; ‘le crêpe’ – тканина, траурна пов’язка. Ці слова-омоніми перейшли в українську мову лише у значенні «тканини». Виходячи з цього факту, можна розділити інтернаціональні слова на **повні еквіваленти та часткові еквіваленти**. Кожна розвинута мова має багато запозичень, які вона використовує для різних цілей: для назви понять, які відсутні в даній мові, для розвитку синонімії. Потрібно відмітити, що інтернаціональна лексика дуже розповсюджена у науковій літературі, в суспільно-політичній, науково-технічній галузях. Це зрозуміло, тому що багато термінів запозичено з інших мов, особливо з англійської. Наприклад, speaker, interview, rating, meeting, block, damping, trafic. Зазвичай, запозичені терміни мають одне і теж саме значення в оригіналі та в українській мові, тобто вони є повні еквіваленти.

Але разом з тим існують інтернаціональні терміни, які можуть використовуватися в деяких жанрах наукової літератури з різними значеннями. Наприклад, «платформа» в вислові «політична платформа» відноситься до суспільно-політичної тематики, а «перон, причал» є технічними поняттями. «Пасаж» - музичний пасаж, це слово відноситься до музичної сфери, у французькій технічній галузі є поняття ‘passage à niveau’, що означає «залізничний переїзд». «Аksesуари» – aksesуари до плаття, термін використовується у моді, а у залізничному транспорті ‘des accessoires’ – допоміжне устаткування.

Серед інтернаціоналізмів, які зустрічаються в українській мові, є також фразеологічні та ідіоматичні вислови. Наприклад, ‘C’est la vie’ – «таке життя». ‘A la guerre comme à la guerre’ – «на війні як на війні». ‘Carte blanche’ – «карт бланш», що означає «необмежені повноваження».

При перекладі інтернаціональної лексики іноді бувають випадки, коли не всі літери передаються з іноземної мови в українську або навпаки. Наприклад, ‘balcon’, ‘métro’, ‘moment’, ‘garage’, ‘transport’, – ці інтернаціоналізми перекладаються українською, зберігаючи всі літери. Але такі слова, як: ‘projet’ – проект, ‘effet’ – ефект, ‘standard’ – стандарт, ‘pratique’ – практика, - в цих випадках в українській мові літера може випасти або додатися згідно з мовними нормами.

В деяких випадках значення інтернаціоналізмів у різних мовах можуть різнитися, що викликає труднощі при перекладі, і називають це явище «хибними друзями перекладача». Причини зміни значення слів в різних мовах можуть бути різними. По-перше, зміна може статися під час запозичення. Наприклад, ‘direction’ – дирекція, тобто місце, де знаходиться керівництво. У французькій мові це слово означає «напрямок», «керівництво», місце, де знаходиться директор. ‘Canapé’ – диван, канапе, а його омонім означає «невеликий бутерброд». В українську мову «канапе» увійшло в значенні «диван». ‘Campagne’ – село, подруга. В українській мові це слово перекладається як «кампанія». По-друге, як бачимо, значення слова змінилося повністю, ця зміна сталася вже після запозичення. ‘Cadre’ – рамка, оточення, план, є також омонім цього слова, який перекладається як «відповідальний робітник», «інженер»,

«керівник». Наприклад, ‘journal’ – газета, в українську мову це слово перейшло в значенні «журнал». Це явище, коли змінюється значення слова, відбувається в результаті плутанини значень під час запозичення. ‘Marque’ – знак, або відбиток, який служить для визнання або відмінності чого-небудь. В українській мові найчастіше використовується це слово у значенні «поштова марка». ‘Comédien’ – актор, комедіант, в українську мову ввійшло тільки значення «комедіант», яке є метафоричним та стилістично забарвленим. Для того, щоб уникнути непорозуміння при перекладі текстів різного жанру, зіткнувшись з випадком «хибних друзів перекладача, необхідно звертатися до контексту, який часто допомагає обійтися без помилок.

3. **Міжмовні омоніми** – це слова двох мов, схожі за звуковою, або графічною формою, але різні за значенням. Таким чином, до категорії “хибних друзів перекладача” включаються слова двох контактних мов, які при тотожних чи максимально схожих звукових та/чи графічних формах мають різні значення. Такі слова можуть помилково сприйматися як семантично тотожні та використовуватися як еквіваленти. Так, наприклад, французьке слово *conférencier* перекладається на українську мову як “доповідач, лектор”, а тотожне йому за формою українське слово *конферансьє* не може бути еквівалентом цього слова, оскільки позначає “естрадний артист, який оголошує номери концертної програми, веде цю програму”. При повній формальній тотожності ці слова не мають семантичної тотожності та не можуть бути еквівалентами при перекладі.

Розбіжності в поняттєвому та предметно-логічному змісті “хибних друзів перекладача” зумовлюються розбіжностями у картинах світу носіїв двох мов, оскільки, як відомо, кожна мова створює власну картину світу, членує позамовну дійсність тільки їй властивим способом. Предметно-логічний зміст слів пов’язується з уявленнями носіїв мови про реальну дійсність, які потім стають основою різного роду понять, що називаються за допомогою слів. Саме в них носії мови оформлюють свої уявлення і поняття про ті чи інші предмети, явища, фізичні і психічні стани, системи суспільних відносин.

Розглянемо приклади. У французькій мові слово *Baccalauréat* перекладається як «ступінь бакалавра, або екзамен на ступінь бакалавра» та позначає “випускні іспити у середній школі”, а в українській мові *Бакалаврат* – програма навчання для осіб, що завершують університетську освіту і бажають здобути звання бакалавра. Інший приклад, слово *dissertation* - 1) шкільний твір, 2) наукова критична розвідка, міркування, а в українській мові *дисертація* – наукова праця, підготовлена для прилюдного захисту на здобуття наукових ступенів кандидата і доктора наук. Слово *pensionnaire* перекладається як 1) стипендіат, 2) той, хто живе на повному пансіоні, а українське слово *пенсіонер* використовується лише на позначення особи, що одержує пенсію. Ці слова двох мов мають схожі фонетичні форми та досить часто сприймаються як міжмовні синоніми, що призводить до хибного перекладу та до перекручення змісту.

Особливі складнощі при перекладі становлять слова, запозичені зі спільного джерела, які у процесі розвитку мов набули різних значень. Наприклад, французьке слово *codex* та українське слово *кодекс* мають спільне

походження, а саме походять від латинського слова *codex* - *книга*. У французькій мові слово *codex* перекладається як “рецептурна книга”, а в українській мові “*кодекс*” – це “єдиний законодавчий акт, який систематизує певну галузь права”.

Деякі слова в українській мові, що запозичені з французької мови та повністю співпадають з ними за фонетичною формою, також можуть хибно ототожнюватися за змістом. Наприклад, слово *команда* в українській мові походить із французького слова *commande*, але в українській мові *команда* - це “стислий усний наказ”, а у французькій мові *commande* - замовлення. Розглянемо іншу пару “хибних друзів перекладача”: французьке слово *estafette* та *естафета* в українській мові, що походить від цього слова. В українській мові *естафета* - це “змагання спортивних команд”, а французьке слово *estafette* перекладається як 1) гонець 2) посильний, кур’єр.

Таким чином, схожі за формою слова, які навіть мають спільне походження, використовуються у різних мовах для позначення різних понять, що зумовлюється відмінностями між культурами мовних колективів.

Розбіжності в поняттєвому та предметно-логічному змісті французьких та українських “хибних друзів” зумовлюються відмінностями між культурами двох мовних колективів, особливостями розвитку мов. Це слід враховувати при перекладі таких “хибних друзів перекладача”.

При перекладі “хибних друзів перекладача” слід враховувати також розбіжності у стилістичному та експресивному забарвленні слів. Стилiстичним значенням називають додаткове, супровiдне до лексичного та граматичного значення мовної одиниці. Стилiстичне значення лексичної одиниці поряд із предметно-логічним і граматичним є одним із основних типів інформації, який є необхідним для спілкування. При перекладі слід враховувати, чи володіє слово нейтральним значенням, чи є стилістично маркованим. Так, наприклад, у французькій мові слово *affaire* є нейтральним та перекладається як: 1) справа, 2) питання, 3) річ, 4) фірма, підприємство, 5) процес. В українській мові слово *афера*, яке походить від цього французького слова, є стилістично маркованим: *афера* - ризикована справа, здійснювана для наживи; шахрайство. Французьке слово *infantile* перекладається як “*дитячий*”, а в українській мові *інфантильний* – “за способом мислення, поведінкою, учинками схожий на дитину”.

У деяких випадках “хибні друзі перекладача” можуть спричинити складнощі при перекладі навіть для тих, хто добре знає мову та є упевненим користувачем мови. Так, у французькій мові *gourmand*- це “той, хто багато їсть; той, хто любить смачно поїсти, любить солодощі”, а в українській мові слово з тотожною фонетичною формою має інше значення: *гурман* - “той, хто цінує вишукані страви”; у французькій мові у цьому значенні вживається слово “*gourmet*”, наприклад *c’est un fin gourmet* - він великий гурман. Інша пара хибних друзів перекладача: *intelligence* та *інтелігенція*, у французькій мові *intelligence*- розум, здатність мислення; розумна людина; розуміння, а в українській мові *інтелігенція* - здатність сприймати знання; соціальний прошарок осіб, що професійно займаються розумовою працею; у французькій мові у цьому останньому значенні вживається слово *les intellectuels* - *інтелігенція*, а

inmelligent перекладається *intellectuel*, а французьке слово *intelligent* перекладається як “розумний”.

При перекладі слід також враховувати особливості слововживання у двох контактних мовах. Так, французьке слово *libéral* перекладається як *ліберальний*, ці слова є повними синонімами, але у французькій мові слово *libéral* може також вживатися у значенні “щедрий”, наприклад “il s’est montré très libéral envers moi” перекладається “він був до мене дуже щедрий”. Інший приклад слова *piston* та *нісмон*. Французьке слово *piston* перекладається як “поршень”, але також може вживатися у переносному значенні та перекладається як “протекція, блат”, наприклад, *il est arrivé par piston* - у нього є блат, або *il a du piston* - у нього є рука. А українське слово *нісмон*, яке співпадає з цим французьким словом за формою, це “невеликий ковпачок із вибуховою речовиною”.

“Хибні друзі перекадача” часто спричиняють виникнення явища міжмовної інтерференції, що, в свою чергу, призводить до непорозумінь чи перекручення змісту та до виникнення проблем перекладу. Оскільки при мовній взаємодії ці слова вступають у системні відношення та можуть спричинити хибні асоціації з певними лексемами рідної мови, що мають схожу форму, але характеризуються різним змістом. Помилкове ототожнення значень слів, зумовлене тотожними фонетичними формами, може призвести до того, що такі слова сприймаються як міжмовні синоніми.

Щоб уникнути хибного ототожнення та, відповідно, помилок при перекладі “хібних друзів перекадача”, слід звертати увагу на розбіжності в поняттєвому та предметно-логічному змісті двох слів, що мають схожі чи тотожні фонетичні чи графічні форми, розбіжності у стилістичному та експресивному забарвленні слів, враховувати особливості слововживання у двох контактних мовах. У процесі вивчення мови особливу увагу слід звертати на такі слова, які найчастіше спричиняють інтерференційні помилки при перекладі.

4. Міжмовні пароніми - слова двох мов не цілком схожі за звуковою та графічною формою, але здатні викликати хибні асоціації та ототожнюватися одне з одним, незважаючи на розбіжності у значеннях.

Blesser (французькою) - означає "благословити".

Blasé (французькою) - означає "байдужий", "нехайцевий".

Conseiller - означає "давати поради" чи "радник".

Consulter - означає "консультуватися", "пораджуватися".

Présent - означає "теперішній час" чи "присутній".

Présenter - означає "представляти", "показувати".

Appuyer - означає "підтримувати" чи "натискати".

Appuyez - це форма другої особи множини (ви) теперішнього часу для слова "appuyer".

Dessert - означає "десерт" (страва).

Désert - означає "пустеля" чи "спустошений, покинутий".

Ці слова можуть звучати схоже, але мають різні значення, що може призвести до недорозумінь у мовленні та письмі.

Отже, однією із найбільш актуальних проблем сучасного перекладознавства є проблема перекладу «невірних друзів» перекадача. Слід

зазначити, що існує декілька термінів-назв для даного типу лексики, такі як: псевдоеквіваленти, «невірні друзі» перекладача, фальшиві аналоги, міжмовні омоніми (пароніми) та інші.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Les aspects historiques de la traduction.
2. La traductologie comme science interdisciplinaire, son objet d'études.
3. La notion de la traduction.
4. Les problèmes de la définition de la traduction.
5. Le rôle de la traduction dans la vie de la société moderne.
6. La traduction et les autres disciplines.
7. Les termes clés de la traduction.
8. Les types de traduction.
9. Les types de traducteurs.
10. Les exigences envers le traducteur.
11. Les écoles de formation des traducteurs.
12. Les procédés techniques de la traduction.
13. Les niveaux de la traduction (phonème, morphème, mot, syntagme, texte).
14. La structure informative du texte et ses éléments.
15. Les types des correspondances lexicales interlinguistiques.
16. L'adaptation dans la traduction.
17. Les noms propres dans la traduction.
18. L'adaptation pragmatique dans la traduction.
19. Les phénomènes phraséologiques dans la traduction.
20. Les particularités de la traduction poétique.
21. La traduction des messages publicitaires.
22. Les transformations grammaticales de la traduction.
23. L'assemblage et la dislocation des phrases.
24. La notion des styles dans la théorie de la traduction.
25. Le style scientifique et technique dans la traduction.
26. Le style publiciste dans la traduction.
27. Les critères d'évaluation de la qualité des traductions.
28. Les écoles de formation des traducteurs.
29. Les langues de traduction en Europe.
30. Les procédés techniques de la traduction.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ТА ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ

Основний перелік:

1. Мамрак А. В. Вступ до теорії перекладу: навч. посіб. для студ. Київ. : Центр учб. л-ри, 2019. 304 с.
2. Мартинюк О. М., Гуз О. П. Французька мова. Практикум з перекладу: навчально-методичне видання. Луцьк : Вежа, 2021. 48 с
3. Рабош Г. М. Теорія і практика перекладу: французька мова: посібник. Вінниця : Нова книга, 2018. 248 с.
4. Fournier P., Maurus P. Manuel pratique du traduire. Paris : Presses de l'Inalco Collection, 2019. 196 p

Додатковий перелік:

1. Галян О. В. Le glossaire des termes (économiques, informatiques, militaires, physiques, sportifs, termes de marketing). Глосарій термінів: видання друге, перероблене і доповнене. Луцьк : Вежа-Друк, 2023. 42 с.
2. Галян О. В. Утворення та функціонування ініціальних скорочень у фізичній терміносистемі (на матеріалі французької мови). *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики*. Київ, 2020. Вип. 37. С. 13–26.
3. Девіцька А. І., Курах Н. П., Сідун Л. Ю. Конспект лекцій до дисципліни «Теорія та практика перекладу» для здобувачів вищої освіти першого рівня усіх спеціальностей (денна та заочна форми навчання). Ужгород : електронне видання, 2022. 36 с.
4. Телегіна Н.І. Практикум з перекладу (навчально-методичний посібник). Івано-Франківськ, 2019. 75 с.
5. Encyclopédie Larousse en ligne [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.larousse.fr/encyclopedia>
6. Academie française. La langue française. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.academie-francaise.fr/dire-ne-pas-dire/neologismes-anglicismes>
7. Français authentique. URL: <http://www.francaisauthentique.com/>